BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 2837

WŁASKA MARSZAŁKOWSKA

Na Pogrzebie

Jáśnie Wielmożnego Páná, Tego Mći

P. IANA STANISŁAWA

SAPIEHI MARSZAŁKA WIEL-

KIEGO W. X. L. Słonimskiego, Błudzińskiego, Márkowskiego, &c. &c. Starosty.

INSTYTUT OSSOLIŃSKICH

W Wilnie

W Kościele S. Michała Pánien zakonnych S. Klary fundowánem y nádánem, od sławney Pámięci P. Leoná Sápiehi Woiewody Wileńskiego Hetmaná Wielkiego Wielk: X: Litewskiego,

Wystáwiona

przez

X. Mácieiá Kázimierzá Sarbiewskiego Societatis IESV, Dźiekaná Theologicæ & Philosophicæ Facultatis y Swietey Theologiey Professora w Wileńskiey Akademiey teyże Societatis IESV.

14.990

VILNÆ.
TYPIS Academiæ Societatis IESV.

XVII - 2837 - III

Laska Marsza Chowska

Wielmożne^v, á mnie wielce Mśći^mu Pánu

Jego M. P. Káźimierzowi Lwowi

Sápieże Piſárzowi W. X. L. Grodzieńſkiemu Wołpieńſkie^v Luboßáńſkie^v ꝛc. ꝛc. Stárośćie.

MJedzy nieprzyiaćioły/z ktorymi śie oblicznie śćieramy / nieſpokoinieißego nád śmiertelność y odmienność rzeczy náßych/niemamy. Słyßeć/że śie niektorzy w Tráktaty z nią wdawßy/y lubo nic pewneg̊ y ná okámgnienie nie záwárßy/ táką z nich iednák Relatią czynią. *Percuſſimus fœdus cũ morte.* Ale/ co ći mogli rzetelneg̊ vmowić z Znikomośćią; co pewneg̊ z odmiennośćią; co trwáłego z śmiertelnośćią? kto im ná to przymierze przyśiegał? kto śie ná páctá podpiſał? kto w ták bliſkich śmiertelnośći gránicách pokoi záchowa? Waży mi złotem *Chryſologi Chæronenſis* do Phocioná wielkiego z Thráćiey do Scytow Poſłá vpomnienie: *Incertior eſt tibi Scythis ipſa rerum tuarum incertitudo: cûm bellũ cum extera gente compoſueris, domi tuorũ funera inuenies.* Co śie potym po Poſelſtwie Phocionowi ſtá-

lo/niewiem. Otoli co Chrisolog sławne^v do Scythiey Posłowi przepowiedźiał: to W. me^v M.^v P^v. wielkiemu do Moskwy Posłowi zgadł. Gdyś śie do Moskwy wyprawował/ gdyś śie z kochánym Brátem Wielkiem W. X. L. Márßálkiem żegnał/ gdyśćie sobie rece (pretkie w dobrym zdrowiu vyrzenie obiecuiąc) dawáli; właśnie iákobyśćie też przymierze z śmiercią y rzeczy swoich odmiennośćią brali. Odiáchałeś potym W. moi M. Pan do Moskwy: stánałeś ßczesliwie w Stolicy: wßytko cokolwiek ći do sławy y znáczney w Rzeczyposp: posługi przekáza być mogło / snádnieś vgládźił. Cześć národu twego piástuiąc / w wybornym ludźi poczćie/y porządny dostátku/ Moskiewstwiś buczney á práwie *barbaricæ opulentiæ* w przod iść nie pozwolił/twárde á trudne támteg národu obyczáie ludzkośćiąś y vkládnośćią miękczył / vpores rozumem przemagał. Przegladałeś y niedośćigle ich/ á w śliskich vmowách vtáione fortele: nieufnośćiś máßkáre zdźierał: śidłáś y zárzuty tárgał. Żeirzał śie ná doirzała mądrość y dźielność Moskiewski Senat: á wspominaiąc ná dawne Lwá Sápiehi Rodźicá twego Poselstwo / Synà od Oycá tylko láty rozeznał. Zdumiał śie ná piękny w niedoßłym wieku twoim státek naiwyßßy tegoż narodu Máiestat; y iásny wielkich przymiotow pozorem przychęco-

chęćony/á teß y zacnego Kollegi/wielkiego w Oyczyźnie bohátyrá poważną y wolną vkłonnośćią viety/ y tego zá vbliżenie dostoieństwá swego niepoczytał: żeś sobie *legem dixisti*, iákoć y kiedy miáło być

---- *fas dextram tetigisse tyranni.*

Kleknął potym w oczu wáßych / pokoi nam wieczny przyśiągł/páctá ręką swą podpisáne/á y dotąd nienáruszone/oddał. Ták łácna byłá/ z trudnym narodem rospráwá twoiá. A niepewnieyßa nád same Moskwę rzeczy ludzkich odmienność y śmiertelność iákći śię stáwiłá? *Cum bellum cum extera gente cõposuisti: domi tuorum funera inuenisti.* Gdy ćię złota Oyczyzná z rádośćią y triumfem oczekiwáłá; niespodźiewánać o iedynego Brátá śmierći nowiná w drogę zábiegłá; świetnąć pokoiu ßáte/w ćiemną Żałobę / ßczęśliwą Poselstwá oliwę/w pogrzebny Cupres/ triumf w lámenty obroćiłá. Coż tu iuż z ták niespokoinym y przewrotnym Aduersarzem czynić? Ponieważ tráktaty z niem nie vchodzą / przymierze wątłe / pokoi niepodobny: iuż iáko z nieprzyiaćielem y cudzey possessiey wydźiercą postąpić/á mężnie go y wspániále tłumić. Co W. moy M. P. tym serdeczniey konaß/imeś *in funebri domus arena* ćwiczenßy / z właßczá że przed tym przynamniey w kompániey z kim innym *lugebas*, á teraz iuż poiedynkiem z tym nießcześćiem czyniß. Iákoß nie tylko nieprzyiaćielowi ná tym płácu nie vstępuieß/

pvieß / ále y ledwie mu tylko śmiertelne z Rodzicá y Bráci zewłoki (o ktore *agere repetundarum* niepodobna) zostáwiwßy / wßytkie mu inße zacne obierze y łupy iákoby z ręku gwałtem wydźieraß. Ożyły bowiem w tobie wßytkie niezgáßoney sławy Rodźicá y miłych Bráci przymioty: ożyłá osobliwa w wierze S. Kátolickiey gorliwość: ożyło wdźięczne áffektow y obyczáiow vłożenie: ożyłá nieomylna á záwße dobroćia okraßona ßczerość; mądrość w zámyßłách / roßtropność w mowách / dźielność wspráwách. Niedáieß żadney zacne° domu twe° ozdobie / żadnemu tálentowi prochem śmiertelnem západáć: cokolwiek w nich było *perennare natum*, w sobieś wzbudzáć y z práwá śmiertelności wybiiáćieś począł. Roßtowny fámiliey twoiey Kleynoćie / ßliczna niemálych w Oyczyznie nádźiey zorza / dobrześ z zaraniá / od wschodu słońcá / od wielkie° w Moßkwie Poselßtwá świt zaßług swoich záczelá. Ten dźielności twoiey wznik żarzy w nás otuche; że ná tor y ßlad Wielkie° Lwá Sápiehi Oycá twego nápadßy / ná tym ßcześćia y sławy Zodyáku wßytkie cnot y zacności iego znáki y ßtopnie przebieżyß: á w śie iuż wßytko domu swego świátło zebrawßy / gdźie śie kolwiek pogodá y czás otworzy / sławie zacnych przotkow twoich / w ćiemnym niepámięći mroku zámierzknáć niedopuśćiß. Lecz nietylko sam w osobie swoiey *mortalitati eximis* wßytkie Rodźicá y

mi-

miłych Bráći zacnośći; ále iem teß w cudzey pámięći nieupádłe *monumenta* wystáwiaß. Ze co znácznieyße pominę; oto ze wßytkich naymnießeᵛ ná ziemi opáść/ y w swoim śię popiele rosypáć niepozwalaß; niegodney moiey / y ná ták zacnego Senatorá / á miłego Brátá twego / wielkiego w W. X. L. Márßáłká pogrzebie/ niedostoiney mowie. Zyczylemći ia tegů gorąco/y owßemem śię pilnie nápierał/ áby był kto godnieyßy / á własny tego mieiscá y rzemiosłá mistrz tę pracą odpráwił; á przynamniey/ áby byłá támowá moia/ z dźwiękiem swoim y párą vst moich zniknęłá. Ale że mię nieraz powtorzona wola y rozkazánie W. MM. P. do mienia iey y ná świát wydánia przyćisnęło: iuż *necessitatem in virtutem verto*, á to co śię tylko vrączeniem W. Meᵒ. M. P. ßczyćić może / z powolnymi Zakonu mego posługámi y gorącymi modłámi pokornie W. Meᵛ MP. ofiáruie y oddáie. W Wilnie 21. *Julij* 1635.

W. M. M. Páná

Vniżony sługá y niegodny Bogomodlcá

X. Máćiey Sarbiewski
Soc. IESV.

איכה נשבר מטה עז מקל תפארת׃

Vulgata Interpretatio

Quomodo confracta eſt Virga fortis, baculus glorioſus?

LXX. Interpretum

πῶς συνετρίβη βακτηρία ἰσχυρὰ εἰς ῥάβδον μεγαλώματος

Quomodo confracta eſt Virga glorioſa, baculus magnificentiæ?

Xantis Pagnini

Quomodo confracta eſt Virga fortitudinis, baculus decoris?

Benedicti Ariæ Montani

Quomodo confracta eſt Virga fortis, baculus gloriæ?

Noua Lugdunenſis

Quomodo confractus eſt baculus fortis, Virga præclara?

Vatabli

Quomodo confracta eſt Virga roboris, & ſceptrum gloriæ?

Quo

Quomodo confracta est Virga fortis?

Jáko złamána iest Laská mocna?

Hier. 48.

CZęstom się dźiwował / czemu ná pogrzebách Naiáśnieyßych Krolow Polskich / gdy iuż ciáłá ich do grobow oyczystych wnosić máią / Márßálkowie y Wielcy y Nadworni / podług stárodawney w Oyczyznie náßey ceremoniey / Laski swe Márßálkowskie w Kościele łamią? Czy to dla tegó / że iáko káżdy z gminu / ták y Krol prosto do grobu y bez Márßálká tráfi? Nemo vnquam mortalium errauit ad sepulchrum, mowi Seneka. Czy dla tego że się nikomu do grobu / by też y przed naywiekßym Monárchą márßałkować niechce? Ibimus, Ibimus, vtcunque præcedes, mowi Horatius lubo do kochánego Mecenasá. Czy dla tegó / że do zmárłych Krolow inßy iuż dwor przystáwa / inßy iácys korporałowie / nád ktorymi Márßálkowie / władzy mieć / y miedzy nimi / by też niewiem iákiemu Máiestátowi / rumu vczynić niemogą?

Alia vos, ô Reges, aula deducet in sepulchrum; Vermis, Putredo, Tenebræ, mowi/ *Gerſon Pariſienſis.* Czy dla tego że Pánowie Márßálkowie ſłuchaiąc owego w kondukcie Kościelnym śpiewánia (Subuenite Sancti Dei, occurrite Angeli Domini, ſuſcipientes animam eius offerentes eam in conſpectu altiſſimi, ſuſcipiat te Chriſtus, qui vocauit te, & in ſinum Abrahæ Angeli deducant te. *Przychodźćie ná ratunek Swieći Boży, potykayćie Aniołowie Páńſcy przymuiac duſze iego, ofiaruiac ia, przed obliczem Naywyßßego; Niechćie przyimie Chryſtus, ktory ćie powołał y niech ćie na łono Abráhámowe Aniołowie doprowádzą*) Słuchaiąc/ mowie/ pp. Márßałkowie tego śpiewania/y pomyśliwßy ſobie/ że to tám podobno zmárłego Máieſtatu duße inßy dwor do niebá prowádźi; łamią Laſki ſwoie/ y mowią ſobie; inßeż to tám rządy/ inßa władza/ inßy Márßałkowie! nic tu po Laſkách y regimentách náßych. Czy dla tego/że śmierć Monárchy Wielkiego/ ieſt podrabániem y obáleniem drzewá ßerokiego/ ćieniem ſwym wiele Miaſt/Prowincíy/Xięſtwokrywáiącego; podług woli Bożey. Succidite arborem & præcidite frondes eius. *Podrabćie drzewo, á obetnićie gáłęźie iego.* Záczym gdy śie to drzewo podrebuie y obala/ muſza śie Laſki owe rządow Krolewſkich łamáć/ muſza nie dáleko płonki y wiory doczeſney potentiey náźiemie pádáć. Quanta putas fortunæ fragmenta, quanta felicitatis humanæ ſegmina in terram cadere, cum

In Conductu Funeb:

Dan: 4.

Reges

Reges ruunt, mowi *Sidonius Apollinaris*. Czy dla tego/ że tá ceremonia Polska násláduie Ceremoniey Kośćielney; á iáko Kośćioł w Wielką Srzodę poczynaiąc żałobne śmierći Krolá nád Krolmi ceremonie/ Laski podług stárego zwyczáiu łamie/ták swym sposobem zboláła po Pánie y Krolu swoim Oyczyzná naprzedńieysze władzy swoiey Laski kruszy? Mogą być/ álbo tę álbo insze/ tey Stáropolskiey Ceremoniey podobieństwá y vważánia. Ale własna przyczyná tá iest. Wszytkie wielowładztwá y rządy świátá tego są rzeczy kruche y słábe. Niemász tákiey władzey álbo własney/ álbo drugim vdźieloney; niemász tákiego Berłá y tákiey Laski/ ná ktoreybyśie beśpiecznie wesprzeć/ y śmiertelnego vpadku vchronić mogł/ by y naypotężnieyszy Máiestat. Augustyn S. słowá Psálmu wtorego tłumácząc: Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos, ták mowi/ Regis cælestis Virga ferrea est, Regum terrestrium Virgæ fragiles sunt, propter quod addit, confringes eos. *Krolá Niebieskiego Laská iest żelázna, á Krolow źiemskich laski są vłomne; dla tegoć przydáie, połamieśie.* Vznawa to lubo w cudzych Berlách y Laskách Krol Assyriyski z táką legácią posyłáiąc do Ezechiaszá Krolá ludu Bożego. Quæ est ista fiducia, quâ niteris? in quo confidis? an speras in baculo arundineo atque confracto? *Co to zá vfanie, ná ktorym śie wspieraß? wczymże vfaß? czyli maß nádźicie w Lasce trzćinowey y zlamáney?*

In Epistolis.

Durant: in Ceremoniali fer. 4. Maior: ad Matutin.

August: lib 12. de Ciuitat.

4. Reg: 18. & isai: 36.

Vznawa to w Berle Egyptſkim ſam Bog przez Proroká Ezechielá/y we wßyſtkiey iego świátowey mocy y śile. Fuiſti baculus arundineus; quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & innitentibus ſuper te comminutus es. *Byłeś Laska trzćinowa, kiedy ćie vieto ręka, y złamałeśśie, y gdyśie ná tobie wſpieráli z kruſzyłeśśie.* Vznawał to w ſobie Nieśmiertelney ſławy Krol Polſki y Wielkie Xiążę Litt. Władiſław Jagiełło; ktory ná káżdy Mßy / w podnoßeniu Naświętßey Offiáry / niſki pokłon wßytkich Krolow Krolowi oddáiąc / y z chyláiąc śie / ná źiemi źdźbło iákie / ieśli śie ná tráfiło álbo co tákiego podobnego brał y łamał álbo kruſzył; przed Naywyżßym Máieſtatem w Przenadoſtoynieyßym Sákrámenćie vtáionym vznawáiąc/ Potentią ſwoię/ Berło ſwoie Krolewſkie zá ſtipulam ſiccam z Jobem Krolem Huſkim/y za ſtipulam ante faciem venti z Dawidem Krolem Jzráelſkim: y vniżáiąc á korząc on wielki tytuł Krolow Polſkich / od Stolicę Apoſtolſkiey nádány Potentiſſimus *Naypotężnieyßy.* Co gdyż ták ieſt/ ſłußńie przy pogrzebách Naypotężńieyßych Krolow Polſkich/ Márßałkowie iáko nayprzednieyßy Senatorſcy *Officiales*, y Dworu Krolewſkiego Rządzcy á władze Krolewſkiey naybliżßy vczeſtńicy / Laſki ſwe łamią / wyſtáwuiąc przed oczy iáſny wizerunk ſłábośći y vłomnośći by też y w naywiękßym Máieſtaćie ypotędze świátá tego.

Ezech: 29.

Matthias Miechovvita in Annalibus Polon. lib: 4. capite 48.

Iob 13.

Pſal: 82.

In Rituali Palatij Romani

Alec

¶ Aleć to ießcze nie ieſt z gołá zupełnym krewkości y śmiertelności ludzkiey widokiem y dowodem: ponieważ w tey ceremoniey śámiż Márßałkowie swe Laſki łamią: bá y támże cále poſtáremu y nowe w rece swe biorą. To zupełnieyßy wizerunk; kiedy śie Laſká Márßálkowa z śámymże pośpolu Márßálkiem śmierći w rece doſtánie; á oná oboie łamie y krußy: z właßczá gdy śie iey táki Márßálek z táką Laſką; táki Potentat z táką potentią / náwiśie/ ná ktorey Kośćiol Boży / Oyczyzná / y Fámilia po wielkiey części polega. *Rabbi Membre* żydowin tłumáczac Hiſtoriá o Bánáiaßu záwołánym ná Dworze Krolá Dawidá Bohátérze/ bá y/ podobno Márßálku, á przyſtępuiąc do owych ſłow: Interfecit virum Ægyptium virum dignum ſpectaculo habentem in manu haſtam; cum deſcendiſſet ad eum in Virga. *Zabił męża Egyptianina męża godnego podźiwienia, wyßedßy przećiw niemu o Laſce;* Powiáda / że lud Izráelſki kilkánaśćie lat obchodźił żałobną rocznicę tego Bánáiaßá/ názwawßy ią אבל על - חשברי יסר to ieſt: planctum ſuper fracturam Virgæ ſeu fulcri. *Płáczem nád polamániem Laski álbo podpory.* Słußny záiſte płácz / zupełny vłomności y ſłábości náßey widok/ gdy śie nie tylko te ńieme laſki y naczyńia potęgi świeckiey/ ále y ſáme żywe Kośćiołá Bożego / miley Oyczyzny / y wielkich Fámiliy podpory łamią y obáláią. Każe ſam Pan Bog nád łámániem tákich Laſk / nád

2. Reg. 23.

rpadkiem tákich pospolitego dobrá podpor/ Planct/ y żałobę pospolitą odpráwowáć. Każe przez Ezechielá Proroká. Hæc dicit Dominus Deus; vlulate: cùm ceciderint vulnerati in Ægypto, & destructa fundamenta eius, & corruent fulcientes Ægyptum: ostátecznie słowa y Siedmiudźiesiąt brzmią: Cadent sustentacula Ægypti. To mowi Pan Bog: ieczćie: gdy polega zránieni w Egyptćie y skażone beda fundamenta iego, y vpadna podpieráiacy Egypt: Albo: gdy vpadna podpory Egyptu. Nie tylko każe/ále y tegoż Proroká oświadczywszy śie/ iako był Krolestwo Żydowskie buyno ná kształt drzewá rozłożystego rozkrzewił/ y w przezacne Berłá y Laski dawnieyszych Pánow y rządcow wynioss; sam lament záczyna nád rpadkiem przednich Izráelskiey Policiey podpor: Marcuerunt & arefactæ sunt Virgæ roboris eius: non fuit in ea Virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum. Powiedły y poschły Laski mocy iego, niebyło ná nim Laski mocney áni sceptra Panuiących. Załosny płacz iest, y bedźie żałosnym płaczem.

Ezech: 30.

Ezech: 19.

¶ Idźiemy dniá dźisieyszego w tym Kościele/ Przezacni słuchácze/ zá stárym ludu Bożego przykládem; idźiemy zá przykazániem Páńskim. Ześlichmy śie ná Planctum super fracturam Virgæ seu fulcri: ná żáłosny płácz; ná Chrześćiáńską y przyiaćielską żałobę nád złámániem przezacney y wielkiey Márszálkowskiey Wielkiego Xięstwa Litewskiego Laski/ y wszytkiey Oyczyzny podpory. Bo-

¶ Boleie Naiáśnieyßy Władyslaw IV. Krol y Pan náß Miłościwy; Boleie Jaśnie Wielebny y Jaśnie Wielmożny Senat: Boleie Wielmożne Koronne y W. X. Litew: Rycerstwo; Boleie wßytka Oyczyzná / nád obálona dostoieństwá Krolewskiego / powagi Senatorskiey / ozdoby Rycerskiey / y cáłosci praw podpora. Boleie Jaśnie Wielmożna Familia Sapieżyńska / á w głowách Jáśnie Wielmożny Kázimierz Sápiehá Pisárz W. X. Litt: Woiewodzic Wileński nád iedyna á iuż náziemi leżaca / po niezgáßoney ſławy Rodzicu y bliſko zmárłym bracie / wßytkich tego świátá pościech ſwoich podpora. Boleią Kościoły y Kláßtory / Szpitale / y ubodzy / wierna czeladź y osierocieli Poddáni / nád wywrocona otuch ſwoich podpora. Planctus ſuper fracturam Virgæ & fulcri. Planctus eſt, & erit in planctum.

¶ Ale coż? z sámymże tylko pláczem Oyczyzny y familiey / z sama Jáśnie Wielmożnych Pokrewnych / przyiáciol / y Jáśnie Wielmożnego W. X. L. Pisárzá nád zmárłym Rodzonym boleścią z tego Kościoła wyńdźiemy? by namniey. *Conſolamini eum omnes, qui eſtis in circuitu eius, & vniuerſi qui ſcitis nomen eius: dicite; quomodo confracta eſt Virga fortis.* Ale iákoż ćießyć w ták wielkiey stráćie y w upadku Przezacney Oyczyzny y familiey podpory? Cießyć ták / iáko wielki on Kaſſiodorus po śmierći Aureliáná Wenan- Hier. 42

Wenantiuſá / ćießył rodzonego iego brátá Nepotianá Wenantiuſá. *Hoc ipſum grande doloris ſolatium eſt, Venantium ſub onere Reipub: fractum cecidiſſe.* Nie ládáiáko tá wielka W. X. L. Márßálkowſka Laſká polamána; Nie ládáiáko Jan Stániſław Sápiehá wielki W. X. L. Márßálek / zacna poſpolitego dobrá podporá / poległ. Poległ chwalebnie wzorem dawnych onych Sápiehow Przodkow ſwoich / *Sub onere Reipub.* pod brzemieniem miley Oyczyzny.

Cassiodorus in Epiſtolis.

¶ Ważeśie ia do tey żałobney pośiechy przyłożyć Przezacni ſłuchácze / á ná pytánie / ktorem ſobie ná początku mowy moiey zádał: Quomodo confracta eſt Virga fortis? *iáko polamana ieſt Laská mocna?* wtym kazániu odpowiedźieć / y wywieść / że Jáśnie Wielmożny Jan Stániſław Sapiehá Nayważßy Litewſki Márßálek / y Oyczyznę / y Kośćioł Boży / podług Wokáciey ſwoiey y Szlácheckiey y Senátorſkiey wſpieráiąc / chwalebnie poległ. A ná końcu Kazania zbiorę tey polamaney Laſki iego włomki / y ſpoioną laſkom ważym pokazawßy / poſtaram śię o iákiego duchownego Márßálka / ktoryby z nią przed wielkim W. X. L: Márßálkiem / do Pokoiow Niebieſkich / márßálkował.

Jeśli

¶ Jeśli też kto prawdźiwiey wszytek nam świát ná oczy wystáwił / iákogo w kilku słowiech wystáwił *Isidorus Pelusiotes.* Mundus est perpetua ruinarum ruina. *Swiát iest vstáwiczna obálin obálina.* Niemowie nic otym máluczkim świećie rzeczonym μικρόκοσμος ktorym śie názywáią sámi ludźie / ktorzy iáko mowi Job S. Habitant domos luteas & terrenum habent fundamentum. *Mieszkáią w domách gliniánych y máią grunt źiemny.* Bo ktoż niewidźi że ten świátek byś go też niewiem iáko wspierał/ ná tákim fundámenćie vstáwicznie śie wáli? *Caduca est hominum natura* (mowi Chrysostom S.) *pulchritudo properat ad deformitatem, robur ad imbecillitatē, honor ad contemptum, sanitas ruit ad morbum, gloria ad vilitatem, diuitiæ ad paupertatem.* Przydáie Eusebius: *Natura nostra inter ortum & mortem consistens, instabilis est. Corrumpitur enim infans in puerū, puer in iuuenem, iuuenis in virum, vir in senem; & qui heri fuit, in eum, qui est hodie; quiq́ hodie est, in crastinum: manet autem nullus idem.* Nie mowie nic y o tym drugim/ w ktorym mieszkamy / wielkim przyrodzonym świećie ktory z czterech nieprzyiáznych żywiołow / iáko ze czterech przećiwnych / y niestwornych śćian złożony y niebem zásklepiony / vstáwicznie śie ná nas wáli/ niepogodámi/ grádámi/ piorunámi/ powodźiámi/ nie vrodzáiámi/ chorobámi.

Isidorus Pelusiotes lib. 2. Epist.

Iob. 4. v. 19.

Hom 30 in 1. ad Cor.

lib. 11. de præpar. Euang. c. 7

Aristot. lib. 1. Politicorum.

Mowie ku rzeczy moiey o świećie polityckim; ktory Krolestwy y Carstwy/ Xięstwy/ y Prowinciámi/ Powiátámi y Miástámi stoi. Daymy skrzydlá myślom y oczom nászym/ wyniesmy ie pod naywyższe obłoki: á z támtad iednym wzrokiem ná ten padoł pláczu/ ná te śmiertelnosci nászey Scenę weyrzeć / á rázem wszytkie y mieyscá y czásy rzeczy ludzkich okrążyć chcieymy; á obaczymy/ że się vstáwicznie wála Páństwá ná Páństwá/ Prowincie ná Prowincie/ Miástá ná Miástá. Spoyrze ná Páństwá? álić ná Páństwo Assyryyskie wálisie Páństwo Medskie: ná Medskie/ Perskie: ná Perskie/ Mácedońskie: ná Mácedońskie wálisię Páństwo Rzymskie. Spoyrze ná częśći świátá y rożliczne narody? álić w Africe ná Karthá-ginie widzę przeniesioną Azią: w Aziey z Alexandrem Wielkim do Bábilonu widzę przeniesioną Europę: w Europie z Sárácenámi widzę do Włoch / Syciliey/ Hiszpaniey / przeniesioną Afrykę. W Greciey widzę Gallogrecią: w Gálliey Frankonią; we Włoszech z nowu / we Fránciey/ y w Hiszpániey / widzę Gotią/ Wándálią / Sármácią: á w Wándáliey y Sármáciey / widzę z Lechem y z Czechem przeniesioną Dálmácią. Spoyrze ná Miástá? ná Bizáncium widzę Cárogrod: ná Memphim/ widzę Káir: ná Kártaginie widzę Tunet: ná stárym Kárrodunie widzę stoiący Krákow ná sámym stárym Rzymie widzę nowy

Orosius ad S. Augustinum lib. 1. 2. 3. Iustinus lib 1 2 3. 4. & seqq.

Rzym-

Rzym. A inße nie ktore iuż nie tylko miástá / ále y Prowincie y Krolestwá ták y w niepámieci ludzkiey y wswym popiele zápádły / że ná rownym polu ßczera nam tylko wątpliwość zostáwiły / iesli były / y gdzie / álbo kiedy były; Nuż / spoyrzę ná ziemię rázem y ná Morze / ná te dwá śmiertelności pláce: tám w Indiach ludźie po złoto y perły w źiemię sie y w morze aż niemal do piekłá spußczáią y iuż ie winduią iuż w okrety kłádą / iuż do Europy nie mniey nádętą nádźieią niż żaglámi wiozą; álić náwalności powstáią / wiátry morze przedymaią / okrety wywrácáią; álić znowu złoto y perły z sámemiż kopaczámi ná doł. Owdźie zás ná lądźie woyska vßykowáne w swych ßeregách stoią; tu śię iuż potykáią / á tám iuż pobite leżą. tu iedne miástá dopiero zákłádáią / owdźie drugie pooráne solą posypuią y záśiewaią tu iedne Krolestwá powstáią / owdźie drugie śię obáláią. wßytkie dźiełá y rzeczy ludzkie álbo powstáią álbo vpádáią; y miedzy tymi dwiema kresy / ledwie śię trzeći znaydźie. Owo zgołá nie tylko Polská ále wßytek świát iuż nie mowię nie rządem ále sámymże niestátkiem stoi. Conturbatæ sunt gentes & inclinata sunt Regna. *Strwożyły śię narody y náchyliłyśię Krolestwá.* Mundus est perpetua ruinarum ruina. *Swiát iest vstáwiczna iákichśi wálin wálina. Imperia aut ascendunt, aut descendunt, nihil tertium. Assurgit enim Necessitas in Strenuita-* Psal: 45.

 tems

tem; Strenuitati sæpe suffragatur Felicitas; felicitati multi adhærescunt: multi faciunt exercitum: exercitus parant victorias: Victoriæ desinunt in opes, libertatem gloriam. In hoc apice stare putas Imperium? erras. Mox enim opes, libertas, gloria degenerant in fastum: fastus in contemptum legum: hic descendit in licentiam: licentia ruit in seditiones: seditiones in cædes: cædes in interitum. Hæc est omnis rerum humanarum historia.

Avicenna Arabs lib. 1 Polit: Arabicorum.

¶ Co gdyż ták iest / że świát Politycki iest vstáwiczna iákaś obálin obálina / chcemyli wnim bespiecznie pożyć/potrzebá go záwsze wspieráć. A iestże to rzecz podobna? podobna. Dawnieyszy y prostszy Pogánie nie málowáli áni wystáwiali Bogá swego w iákiey ludzkiey ábo bydlecey postáći / ále miásto bálwanu Kiy prosty czćili / názywáiac go Iupiter Tigillus. *Jupiter podpornik abo podporá*: iákoby to Bog wszytek ten świát chwieiacysie/y rzeczy ludzkie z przyrodzenia swego záwsze ku vpadku nachylone wspierał y ná sobie zadzierżywał. Przytácza to y tákże tłumáczy S. Cyrillus Patriarcha Alexandriyski w Kśiegách przećiw Julianowi Apostaćie. *Per stantem baculum discebatur quod nullo modo Diuina natura labefactari possit, sed quasi semper stare, & quodammodo sustinere & fundare omnia.* Romulus záś / Rzymskie Páństwo zákłádáiac / ná Kapitolium wystáwił

Macrobius lib. 1. Satur. cap. 21. Diodor. Siculus in Hist:

S. Cyril. Alex. Contra Iulianũ lib 9 Liuius decad: 1. lib. 1.

bálwan

báłwan Jowiszá rzeczony Iupiter Stator *Jowiß vstánáwiaiacy*; Dawszymu w rękę laskę ábo berło/áby nim wspierał y vtwierdzał nowozáłożony świát Rzymski. Potomnieyszych czásow *Sempronius Consul*, Rzymski kazał támże niedáleko wystáwić Wulkaná/ á on iakoby owoż berło Jowiszowe przekowywał w berłá álbo w laski mnieyszych Bogow; iuż ná *sceptrũ* Plutonowe/ iuż ná trozab Neptunow/ iuż ná buláwę Marsową/ iuż ná Káduceusz ábo laskę Merkuriuszową/ z dokładem; *Et vos fulciunto*. Jákoby rzekł/ y wy też mnieyszy Bożkowie/ wy świátá tegõ Panowie pospołu z Jowiszem ten świát wspieraycie: á wiedzćie że wásze wszytkie władze y berłá są vdzieleniem iákimśi naywyższe° berłá Jowiszowe°. To Pogáńska subtelność. A owo zás z Páwłá S. nay pierwsza y naygruntownieysza Chrześćiáńskiey Polityki prawdá. Potestas á Deo. *Władza od Bogá*. Berło Krolewskie iest cząstką iákąś/ iákimśi vdziałkiem berłá Bożego. Sceptrum Regium supplementum est Diuini. Mowi *Tyrius Maximus*, *Berło Krolewskie iest dopełnieniem iákimśi berłá Boskiego*. Wspiera Bog świát Polityćki: ma go wspieráć y Krol. Ale Bog swym własnym sobie iákoby z nátury wrodzonym berłem/ ktore się od władze y sámey ręki Bożey oddzielić niemoże. Bo iáko złota Koroná wrodzona iest głowie Bożey/ *Caput eius aurum optimum*: ták złote *sceptrum*.

Diodor Siculus in Hist.

Ad Roman. 13.

wrodzone iest Ręce Bożey. Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. *Ręce iego Boskie są iakoby ze złotá vtoczone y hiácynthámi iako drogiemi kámieniami ná kßtałt berłá natknione.* Krol zaś wspiera swiát Polityckí berłem y Laską albo władzą y mocą/ sobie od tegoż naywyżßeg̊ Máiestatu vdźieloną. Więc iáko Berło Krolewskie / iest vdźieleniem iákimśi y supplementem berłá Boskiego: ták záś Laski Márßálkowskie/pieczęći Kánclerskie / Buláwy Hetmáńskie / á rzekę smiele Kopije y ßáble Rycerskie / są dodatkámi y supplementámi Berłá Krolewskiego.

Cant. 5.

An nescis longas Regibus esse manus?

Ouid in Heroid:

Mowi Poëta stáry. *Azaß niewieß że v Krolow długie są ręce.* Jáko to v Krolow długie ręce? czego krol niemoże dośiąc ręką/dośięże Berłem: czego niedośięże swym berłem / dośięże Márßálkowską Laską/ dośięże Kánclerską Pieczęćią/ dośięże Hetmáńską buławą/dośięże Rycerską kopią y ßábłą. Pámiętaycie ná to Jáśnie Wielmożni Senatorowie kiedy ná plácách rządow y dźielnośći wáßych z tymi dostoieństwá wáßego kleynotámi stawacie / że te wáße Laski/ te Pieczęći/ te Buláwy/te Kopije/te Száble/ są supplementámi/są vdźiałkámi ręki y Bożey y Krolewskiey: Záczym Et vos fulciunto. *y wy wspieraycie* ypadáiący świát Polityckí / á to nie tylko z Krolem

ále

ále y z Bogiem. Wiedzćie że káżdy z was/z owego pocztu polityckiego / o ktorym Job S. mowi. *Sub quo curuantur qui portant orbem* inßy czytaią z Chaldayskiego/ Cui curuantur qui fulciunt orbem. *Ktoremu śię (to iest naywyzßemu Pánu) kłániáią, ktorzy świát wspieraią.* Iob. 9.

¶ Tu iuż mam rum y mieysce pokázáć/iáko Jáśnie Wielmożny Jan Stánisław Sápiehá wielki W. X. Lit: Márßałek/tey Senátorskiey swoiey/á miánowićie Márßáłkowskiey wokáciey / podług Chrześćiáńskiey polityki dosyć czyniąc Laską swą y władzą/od Krolá á naprzod od Bogá sobie vdźieloną / ten náß świát polityckí wspierał/y wspieráiąc poległ.

¶ Piße Thomacherus : że ná pogrzebie Luizego Scipioná sławnego Máreßálá Fráncuzkiego/ y naywyżßego rządźce/Dworu támecznego/ niesiono Laskę złotą przed truną. Z rękoieśći iey wynikały trzy lilie/ (Herb Krolestwá Francuzkiego) niżey w zdłuż ná sámey Lasce/te słowá rysowáne były. Non Genere tantùm, sed & Ore, & Re, Scipio. *Nie tylko vrodzeniem ále y wymową, y rzeczą sámą Scipio.* Wiec to słowko *Scipio* w iezyku Láćińskim brzmi toż co kostur álbo Laská ktorą śię wspieráią. Sens tedy był / że ten wielki Mareßał/ był nie tylko wysokim vrodzeniem / ále y mądrą wymową y skuteczną Dźielnośćią Scipionem / to iest Laską y podporą Krolestwá Fráncuzkiego

Thomacherus lib. 3. de insignibus Heroum cap. 23.

Alex: ab Alex: lib 1. cap 9.

kiego. Ten że ia właśnie napis/przy tey pogrzebney żałobie/ten nagrobek ná tey obumárley/ Jáśnie Wielmożnego Janá Stánisłáwá Sápiehi Wielkiego W. X. Lit. Márßálká Lasce rysuie. Non Genere tantùm sed & Ore & Re Scipio. *Nie tylko wysokim vrodzeniem, ále y madra wymowa, y odważna dźielnośćia był Scipionem.* był podpora y R. P. y Kośćiołá Chrystusowego. Poczynam od pierwßego.

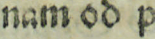

Non Genere tantùm Scipio
Nie tylko Vrodzeniem Scipio.

¶ Sa nie ktorzy/ Przezacni Słuchácze/ktorzy tylko wysokim vrodzeniem sa Scipionámi / sa Oyczyzny podporámi. Miałem Prádźiádá Woiewode/ Dziádá Hetmáná / Oycá Kánclerzá/ Stryiá Biskupá. Chwałá Bogu. Ale czyiemiż to Laskámi / czyiemi Buláwámi / Czyiemi Pástorałámi oyczyzne wspieraß?y cudzemi/y iuż zprochniálemi. Nie ia ále Swiety Náziánzenus ztákim śie domatorem ták rozpráwuie. Gregor. Naziar. *Clara sum stirpe, ais. quid ergo? verminoso nimirũ & putrido, patris & aui sceptro niteris, & ruinâ potiùs quàm fulcro fulciris, solis alios sepulchris vincis, & rescriptis nouis, queis scriptus sed non educatus es.* táki záiste nie tylko miley Oyczyzny álbo Kośćiołá Bożego/

Bożego / ále áni własney fámiliey ſławy weſprzeć może. Innitetur ſuper Domum ſuam & non ſtabit, fulciet eam & non conſurget. *Będźieśie podpierał domem ſwym, á nie oſtoiśie, będźie go wſpierał, a nie powſtanie.* Czemu: bo *Genere tantùm Scipio.* Tylko śie wyſokim vrodzeniem gnáruie/ tylko chelpliwy owy / ó ſwoiey Fámiliey y nie przegadánym iezykiem! tylko ową chluby laßczka / ó ktorey Mędrzec: In ore ſtulti virga ſuperbiæ. *W uſtách głupiego laská pychy.* W reku iey v niego nie obaczyß. Poſpolita to gdźie reka y rzecz á nie możeß / iezykiem y chluba nádſtáwiáć. Spytána Rebeká tylko ó Oycá; y oycá / y dźiádá / y babki / wywodźi. Cuius filia es? filia ſum Batuelis filij Nachor, quem peperit ei Melcha. *Czyiáś ty Corká? ieſtem corká Bátuelá Syná Melchy, ktorego vrodźiła Náchorowi.* A Dawid záś ſpytany ô calą fámilią / tylko oycá wſpomina. De qua progenie es ô adoleſcens? dixitq; Dauid: filius Iſai Bethleemitæ ego ſum. *Z ktorego rodu idźie ten młodźieniec? Synem Iſſai Bethleemczyka ia ieſtem.* Coli zá przyczyną / że Dawid zacney fámiliey zámilkł; á Rebeká y ſtrzedniey nieprzepomniálá. Miał Dawid w reku Goliatową głowę ießcze świeżą krwią plußczącą / oczywiſty zacnośći ſwey wizerunk: A Rebeká tylko wiádro z wodą y to tylko dla wielbłądow. Ow dźielnośćią ſwoią y ſiebie ſámego / y fámilią y oyczyznę dźwignął: ową dźielność ſłowy y fámiliey

Ioh: 8.

Prou. 14

Genes. 24.

1. Reg. 17.

wywodzeni m wetować chciała. Hieronym S
wystáwuiąc nagrobek Fabioli/Rzymſtiey Heroiníe/
Hieron. in Epitaph Fabiol. ták mowi: *Alius forſan memoraret Quintum Maximum, vnus qui nobis cunctando reſtituit rem, & Fabiorum gentem proferret in medium; diceret pugnas, deſcriberet prælia; & per tantæ nobilitatis gradus Fabiolam veniſſe iactaret; vt quod in flore non poterat, in Virgis & radicibus demonſtraret.* Ták Rebeká / czego wſobie wyſtáwić niemogłá / iáko wznikáiącym dopiero ku ieciu wyſtáwiáłá w dawnych fámiliey ſwoiey podporách y Laſkách. Jnáczey Dawid: Vide mihi paſtorem puerum (mowi o nim *Iſidorus Peluſiotes*)
Lib. 1 Epiſt. baccillo vnico & familiam ſuam, & ludæam ſuſtentantem. *Bá patrzieno (prawi) na iedno páſtuſſe, á ono y fámilia ſwoie, y cáła żydowſka kráine iákobyśie ku vpadku chylała, iednym poſoſſkiem wſpiera y zádzierżywa.*

¶ Co iuż rzekę ó Jáśnie Wielmożnym Janie Stanisłáwie Sapiehy Wielkim W. Æ. Litt. Márßałku: *Non Genere tantùm Scipio.* Nie tylko vrodzeniem wyſokim był *Scypionem*, był podporą chwieiącey śie częſto Oyczyzny y Kośćiołá Bożego. Prawdá to/ że gdy oraz ſpoyrzeną linią Jáśnie Wielmożney Fámiliey Sápieżyńſkiey: ſpoyrzę ná iedno gáłęźiſte / y rozłożyſte / drzewo / ktore wßyſtko buyno w przezácne Oyczyzny y dobrą poſpolitę podpory / w Laſki

iuż

iuż mnieyßę iuż wiekßę / w pieczęći iuż mnieyßę iuż więtßę / w Bułáwy iuż mnieyßę / iuż więtßę / wyßoko y ßeroce wyroßło. Spoyrze / iáko / álbo ná one w Megárenßkim rynku wyraßtáiące / á miáßto owocow helmy y ßyßaki płodzące drzewo. Spoyrze / iáko ná one poświęcona Jowißowi w Dodonie dąbrowę / z ktorey śie gałęźi / chybá álbo Merkuriußowi ná Laßkę / álbo Minerwie ná oßczep / álbo Marßowi ná regiment / álbo dawnym Spártańßkim Krolom ná ßceptrá / álbo Areopágitßkim ßędźiom ná pálcaty / álbo ßámemu Jowißowi ná Berło odćinać niegodźiło. Diod. Siculus in Hiſt:

Spoyrze / iáko ná ogániſta / y płodna winna mácice / ktora Aßtiáges Krol Medßki przez ßen / z potomká ßwego wyńikáiącą y cieniem ßerokie Páńßtwá okrywáiącą widźiał. Pauſan. in Attic.

Y mowie do ćiebie Jáśnie Wielmożny W. X. Lit. Márßałku / co niegdy Ezechiel Prorok mowił do zacnego w Iſraelu Potentatá. *Mater tua quaſi vinea* (śiedmdźieśiąt Tłumáczowczytáią) *Mater tua quaſi vitis ; in ſanguine tuo plantata, frondes eius & fructus eius creuerunt. & facta ſunt ei Virgæ ſolidæ, in ſceptra dominantium, & exaltata eſt, ſtatura eius inter frondes, & vidit altitudinem ſuam in medio palmitum ſuorum,* Mátká twoiá / przezacna fámilia twoiá cny Márßałku / we krwi twoiey dawnych onych Sapiehow przodkow y bohaterow Litewßkich zrodzona / gáłęźie iey y Ezech. 19. v. 10.

owoce iey vrosły y stały śie iey Laski mocne y trwáłe/ ná kßtałt berł pánuiacych: były vdziałkámi y supplementámi berł Xiążat Wielkich Litewskich / Monárchow Wielkich Polskich: y wyniosł śie wzrost iey miedzy gáłeziámi/y obaczyłá wysokość swoie w mnostwie látorosli swoich. Tam widże wierne miłey Oyczyzny *fulcra*, Bogdaná ná Opakowie y Jelney w śiewierskiey ziemi Sápiehe Woiewode Smoleńskiego małżeństwem Xiężny Siewierskiey słynacego: Widże Jwáná Sápiehe Woiewode Podláskiego; Bogdaná drugiego Sápiehe Woiewode Minskiego/ Andrzeiá Sápiehe wprzod Połockiego/á potym Smolenskiego Woiewode. Widże Páwłá Sápiehe Káßtelaná Kiiowskiego. Jwáná Sápiehe Siemionowicza Kánclerzá W. X. Litt: Bogdaná/ Stepháná/Krzyßtophá/ Pisárzow W. X. Lit: widże Starostow y Tenutarzow / Pułkownikow y Regimentarzow. Co powiem ó tobie Andrzeiu Sápieho Woiewodo Nowogrodzki / ktoryś zá Pánowánia niezgáßoney sławy Stepháná Krolá / á spráwowániem wielkieg̊ Mikołáiá Rádziwiłá Hetmáná Litewskiego / w Jflanćiech pod Wenda w ßczupłym czterech tyśiecy woysku dwádźieśćiá cztyry tysiace Moskwy ná plácu położył: dwuches Woiewodow Moskiewskich poimał / Zobozuś nieprzyiaćielá wyzuł; dźiáłás/chorągwie / y inße dźielnośći y męstwá tweg̊

Starovolscius in Sarmat bel latorib. Num. 110.

trophaa

Co powiem o tobie ... [illegible]

trophæa pobrał/ y walecznemuś onemu Krolowi oddał? Ktora ták będzie niewdzięczna potomność/ ktorabyćie przepomniáłá Jánie Sápieho Stárosto Vświátski? tyś wiele rázy ná mieyscu niezámierzkley po wszystkim świecie pamięci Hetmánow/ Mikołáiá Rádziwiłá y Janá Károlá Chodkiewiczá woyská spráwował: tyś pierwszy zá czásow nászych Moskiewskim Cárstwem zátrząsnał: tyś wiele zamkow y miast/ Prowinciy/ y Xięstw Moskiewskich pobrał: tyś odważnemi swemi chorągwiámi Wolgę y Okę obegnał: tyś szerokie miedzy tymiż rzekámi pola/ gęstym Moskwy trupem okrywał / á osobliwieś pod Troycą strászne Tyraná Szuyskiego ô stu tysięcy Woysko poráźił / y ośmnaśćie tyśięcy nieprzyiaćioł ná poboiowisku zostáwił; á strách y grom narodu nászego / áż zá Persią y Tátáry Aziátyckie zásłał. Jeszczechmy lez nie otarli y po Lwie Sápiehi Woiewodźie Wileńskim wielkim W. X. Litew. Hetmánie/ twoim wielki Márszáłku / rodźicu. ô ktorym co powiem? Natura, virtus, & fortuna, fecerant compendium. *Natura w rożliczne talenty bogáta*; Cnotá nigdy szczęśliwośćią nie wynieśiona / nigdy cudzą zazdrośćią z biegu y z státku swego nie zrážona; szczęście ná wszystkie co przednieyszych dostoieństw stopnie wywyższone/ y niesłychánym obyczáiow y affektow vłożeniem vpiástowáne / ni komu nieprzykre wszystkim

Staro-uolscius in Sarmat bellatoris: Num. III.

Sidon. Apollinaris in Epist.

 mile;

mile; ſummáryuß nam iákiś ná tym świećie Polityckim wßeláckich ßlácheckich y Senatorſkich doſkonáłości/ wnim były wyſtáwiły. Wdzięczna ieſt/ y przyßłych cząſow wdzięcznieyßa ießcze będzie dzielności y prac iego ták w boiu/iáko y w pokoiu złota Oyczyznáy gdy ſie po máłu *iudicia* ludzkie przetrybuią: á ſpoyrzawßy cżego pułnocny ßwedzki *furor* w cudzych Páńſtwách nábroił/iáko lubo z záwołánemi w Chrześciáńſtwie Woiowńikámi wiele dow odźił/iáko prędko/od pułnocnego ſie nad Szczecinem zápędziwßy morza/zá Odrę y Albim/ zá Ren y Dunay západł/ y ledwie ſie o Táćry Niemieckie otrącił; Spoyrzawßy (mowie) ná to wßytko dopiero z ſobą vważa y oßácuia máłoli Lew Sápieha iednego Xięſtwá Hetman dokázał/ teyże iuż y ná ten cząs z potężnioney y w Inflanciech rozpoſtrzenioney furiey/ zá Dźwinę y pogładáć niedawßy / y támte wßytkie od pułnocká ściáne/ iuż przez kilku fortec odebránie / iuż przez poććiwe pokoiu kondyćie váßywßy. Owo zgołá widzę że to wßytko ogániſte przezacney Proſápiey Sápieżyńſkiey drzewo/táksie ßczęśliwie wzniosło / że gdźie okiem rzućiß / *Facta ſunt ei Virga ſolida.* gáłęzie iego ſtályśie Laſkámi trwálemi / y pod ćiężarem miley oyczyzny nie przełomionemi. Ale cożż doſyćże nátym było Jáśnie Wielmożnemu W. Æ. Lit. Márßáłkowi tą Rodźicą / tą przodkow y powinnych

Ezech. 19. v. 11

ſuccich

swoich sławą Oyczyznę y Kościoł S. wspierać? dosyćby było. Ktezyppowi w Attenách ná tákiey Chabriášá rodzicá dzielności: dosyćby było Archidámowi w Attice / ná tákim przodká swego Herkulesá męstwie: dosyćby było Quintusowi Fábiusowi w Rzymie ná tákich wielkich Fábiuszow Marimow zasługách: dosyćby było Eliezerowi Moyżeszowemu wyrodkowi / ná Oycowskiey oney cudotworney Lasce: ná ostátek dosyć by było niewieściuchowi stárszego Affrikaná synowi Scipionowi / ná sławie oycowkiey / y wszytkich inszych Scipionow fámiliey polegáć. Jásnie Wielmożnemu Janowi Stánisławowi Sápieże / ná zacnych Przezacney Sápiehow fámiliey dzielách y cnotách polegáć / y iemi dobro pospolite dzwigáć nie dosyć było. Non Genere tantùm Scipio, *Nie tylko wysokim vrodzeniem Scipio.* Mowic ô nim / co rzekł wielki Cassiodorus ô Aurelianie Wenántiuszu / Ipso ætatis, ingenij, virtutis flore, spes publicas statim fulcire cæpit. *Samym, wieku, dowćipu, y cnoty kwiátem nádźieie wszytkich záraz począł wspierać.*

Fulgos. lib. 3. c. 5. Plut. in Græcor. Imppap. oph. Valerij Max. lib 3. c. 5. Fulgos. lib. 3. cap. 5. Valer Maxim. lib 3. cap. 5.

Cassiod. in Epist.

¶ Ostátecznie one z Ezechielá pomienione słowá / ták dáley śiedmdźieśiat tłumácza. Mater tua quasi vitis, & quasi flos factus es Virga solida. *Matká twoiá iáko winna máćicá, á iáko kwiát, stáleśie Laska mocna.* Co to iest / że pierwey rzekł Prorok quasi flos *iáko kwiát?* ábo też to nie tylko Laski / ále y kwiatki Oyczyznę wsperáią?

ráia? Wspieráia. Pámiętáia łáski wáße/że filary/ktore wßytek Kościołá Hierozolimskiego stkp dźwi-
3. Reg 7 gáły/Capitella álbo naglowki miały z leliey odlewa-ne. *Capitella columnarum, quasi opere lilij fabricata erant.* Bá y oblubienicá Chrystusowa/ Kościoł S. Policia Duchowna / w pieniach Sálomonowych
Cant. 5. pilnie prosi : Fulcite me floribus. *Wspierayćie mie kwiatkami.* Per flores (mowi S. Grzegorz wielki) Tyrones & Incipientes designantur. *Przez kwiatki znaczáśie ći, co śie dopiero wcnotách ćwiczyć poczynáia.* Wiec iáko Duchowna / ták y Swiecka Policia ma swoie kwiatki/ktorymi śie podpiera. Panie owo/ co śie z młodu w strzemięźliwości / w czynności / w skromności/ w pokorze wnabożeństwie / w vmiarkowności y w gorliwości / w rzeczách do Religiey Kátolickiey przynależących / ćwiczy; kwiát to. Co śie nie dáiakiemi krotofilámi báwi/ále stanowi Szlácheckiemu przystoynemi zábáwámi; co śie rzy koniá przystoynie osieść/ luk ćiągnąć/kopia gładko złożyć : y to kwiát. Co pomału domowego Kráśomowstwá náwyka / historyki y Politryki wártuie ; áieśli go do
NB. cudzych kráiow posla / nie stokemśie nie pleśem / nie báletom/ále dobrym obrzędom/ zdrowym rzadom/ porządnym miast / budynkom/ y twierdzom / iednostáyney po wietßey części Religiey przypatruie : y to kwiát : y iuż wspiera y Oyczyznę y Kościoł Boży/

ieśli

ieśli nie rzecza ſáma przynamniey piękna nádźieia. O tákie was kwiatki zemdláia Oyczyzná czeſto proſi/ Jáśnie Wielmożni Panowie. *Fulcite me floribus.* Nie kryćieśie z nimi wcieniu / w pokoiách / miedzy páپinkámi. áni ich też chowayćie w owych wielkich choć málowánych dzbanách; ináczey pewnie á pewnie wiedzćie że názime pomkna do piwnice. Wychowywayćie ie wzorem Chryſtuſowym. Ego flos campi, *iam kwieciem polnym.* Pokázuyćieśie z nimi ná ſłońcu/w polu Akádemickim/álbo w Rycerſkim álbo Dworzáńſkim. Tylkoć śie ná tych wárſztátách odlewáia owe Capitellá owe Cereuelá dobre / y zgodne ktoreby Oyczyznę y Kośćioł Boży wſpieráły; y was Jáśnie Wielmożni PP. iáko dobrá poſpolitę filary ná kſztalt Capitelow koronowáły. Boć filius ſapiens corona Patris, *Madry ſyn ieſt wieńcem Oycá ſwego.* Ktemu ieśli chcećie żeby te kwiatki wáſze wyroſły też kiedy w takież Kolumny/cźći Bożey y Oyczyſtey / iák nadáley ich od śiebie oddalayćie / á y tám nie ná ſwowoli/nie názbytkách / nie ná roſkoſzách ále w kárnośći/ w nabożeńſtwie á podczas y wśćiſłośći / niech wzraſtáią.

¶ Są tákie kwiatki / co wyraſtáią w iákieś Columellas álbo ſłupiki; zowią ie Gránádylámi. Ale gdźie y iáko roſtą: roſtą dáleko / áż w Indiách: roſtą miedzy czerniámi / gwoździámi / biczámi y Ionſten. in Admirandis Plantarum.

inßemi meki Chrystusá Páná naczyniámi.

¶ Rosł tym własnie dobrego wychowánia trybem Jásnie Wielmożny Jan Stánisław Sápiehá Wielki W. X. L. Márßałek. Ná sámym własnie lat swoich wzniku / ná cwiczenie do Wileńskiey naßey *Societatis* Akádemiey oddány znácznie miedzy rowiennikámi / y wnaboženstwie / y w náukách wyzwolonych zákwitnął. Niebyło nic wnim / nierzkam swowolnego / ále ani porywczego / áni rozpießczonego. Niewstydżilsie Syn Senatorski / czesto w owych disciplinántow proceßiách iść w prostym worze / y z drugiemi dysciplinuiąc sie Páná Bogá zá miłą Oyczyzney pomnożenie Kościoła Bożego prosić. Ná tym polu nálrawßy wsie zdrowego pobożności / y poccíwych náuk soku ; łacniey y bezpieczniey / w tymże wßystkim wzrastał ná cudzoziemskich niwach. Niebyło Historyká / Polityká / Krytyká / ktorego by nie przewártował : nie było znácznieyßego w Europie iezyká / ktoregoby predko niepoiął : nie było miásta álbo mieyscá / do vyrzeniá zgodnego / ktorego nie zwiedżił, niebyło ćwiczenia synowi ßlácheckiemu y Senatorskiemu należytego / w ktorym by miedzy cudzoziemska młodżia nieprzodkował : Nie było Przenaswietßey Bogárodzice álbo Congregácicy / álbo Kościołá / álbo mieyscá osobliwym iákim / ku teyże przenadostoynieyßey Mátce nabożeństwem znáczne-

go:

go; gdzieby wizerunku iákiego známienitego gorliwości swoiey ku czci teyże niebá y ziemie Krolowey/ niezostáwił.

¶ Cożzádziw że ten Kwiát z cudzoziemskie° przesádzony polá/godzien był záraz pokoiu wieczney pámieci Zygmuntá III. Krolá Polskiego: cozádziw że sie tám záleci wßy pięknym skromności y vkładności/ pięknym czułości y dzielności/ pięknym wiekności y bogoboyności zápachem/ stałsie prędko godny W. Ж Lit. y stolu/y naywyżßego stołowego vrzędu: Co zádziw że w rychle potym vrosł w Laskę mnieyßa Márßálkowska/ániedługo y w Wielką: quasi flos factus es Virga: *iáko kwiát stateßie Laska.* Ten iest sposob własnie od Bogá przykazány/ Ktorym wielcy ludzie w dostoieństwách swoich rośćmáią. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron: *A żaden sobie czći nie bierze; iedno ktory bywa wezwan od Bogá, iáko Aáron;* Kiedy chciał Bog wßechmogacy powołáć Aároná ná wysoka Arcykápłáńska dostoyność/ kazał Moyzeßowi nábráć lasek od dwunastu pokolenia Zydowskich: *Ktorego* (práwi) *z tych obiore, zakwitnie laská iego, y záhamuie od ćiebie ßemránie Synow Izráelskich, ktoremi ßemrzą przećiwko wam.* Vsłuchał Moyzeß Pánà; *Nábrał Lasek od dwunastu Pokolenia, y położył przed Pánem wprzybytku Swiádectwá. Názaiutrz*

Hebr. 5. vers. 4.

iutrz wroćiwßyśię nálazł, iż zákwitnełá Laská Aaronowa w domu Lewi: y gdy na pecznialo pakowie, wyßły kwiatki. Przeſtáli zá tym ßemrác Synowie Izráelſcy / że ich minąwßy Moyzeß ſámego Áróná ná ſtopniu Naywyßym Arcykápłáńſtwá wyſtáwił. Słußnie: bo nie doſyć miáłá Laská Áróńowa nátym / że to drzewo z ktorego wzieta byłá kwitnelo/ále y ſámá iuż z niego wydźielona zákwitłá; á to nie wiele czekáiąc/ nie długo zielona nádzieią oczy ludzkie paſąc. *Turgentibus gemmis* (mowi piſmo Ś) *eruperant flores, qui folijs dilatatis in Amygdalas deformati ſunt.* Zewßytkich drzew Migdałowe naypredzey kwitnie: czym Bog dałznáć / że ten wielkich vrzedow y doſtoieńſtw Naygodnieyßym/ ktory naypredzey w przybytku Swiádecſtwá/ przed Pánem we wßytkie cnoty Bozkie y Polityckie zákwitnie. A ktoryż śie przybytek może lepiey názwáć przybytkiem Swiádecſtwá / iáko pokoy Krolewſki/ iáko dwor Páńſki / iáko ten wßytkim w náßey Oyczyznie/ dźielnośći/ wiernośći/ czułośći / otworzony plác? ktoż tu może ßemrác / kiedy wielkie Panietá pretko z niżßych doſtoieńſtw ſtopńiow ná wyßße poſtępuią/ gdy ich Jáśnie Wielmożne Laſki/ nie tylko vrodzeniem wyſoki n ále y własna cnotą / y ćwiczeniem / y wiernemi poſługámi / drugich czeſto vprzedźáią / y ſą Non Genere tantùm Scipiones; *Nie tylko*

Ibidem Num. 17

tylko sáma fámilia miłey Oyczyzny podporámi. Ale iuż dalej postępuie.

Et ore Scipio
I mową Scipio.

¶ Abo tez to mądra wymowá iest Laska/iest podpora Oyczyznie: iest. Pismo S. wyráźnie mądrą y skuteczną wymowę y Izáiaszá zowie Virgam oris. *Laska vst.* We Włoszech w Brácián̄skim stárym Xiążąt Orsynow Kościele/ námálowano okrągły świát od dwunastu Lasek wspárty; z napisem: *Prædicatio Euangelij.* iákoby to dwánaście lasek Apostolskich/ ábo *Euangelia* przez nich rozniesiona / świát dźwigálá: *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*; Symmachus czyta/ & fines orbis terræ stant super verba eorum, *y gránice okręgu źiemie stoią ná ich słowiech.* Więc iáko wymową duchowna dźwiga świát duchowny / ták wymową świecka/dźwiga świát Polityckí. Isaiæ 11. Psal: 18.

¶ Dźwigał świát Polityckí *Virgâ oris sui* Jásnie Wielmożny W. X. Lit. Márszałek / á to nie iedna. Dźwigał Laska Poselska w legáciách: dźwigał Deputátska w Trybunałách: dźwigał Márszałkowska w Senacie. Jáko poważna / iáko mądra / iáko w wszystkich przyiemna mową iego była / wyświadczy nam sławne iego od Zygmunta III. świętey pa-

mieći Krola / do Naiáśnieyszeg̊ Cesárzá Chrześćiáńskiego / w wielkich spráwách poselstwo / ná ktorym go Poseł Hiszpáński y Florentski/dla złotey y nie przebraney w słowiech y w rzeczách obfitośći. *Os Sarmatiæ* (iáko kiedys Atheńczykowie sweg̊ Demosthenesá *Os Græciæ*) názywáli. Wyswiádczy druga ieg̊ swieższa do tegoż niezwyćiężonego Cesárzá Chrześćiáńskiego wypráwa: gdyż go témtenże Maiestat dla osobliwey skromnośći / obyczáiow vkłádnośći/ sercá wspániáłośći ále osobliwie dla wielkiey w rzeczách Polityckich biegłośći y mądrych mow/nie tylko częsta konuersátia/ ále y Złotym á wolnym do swego pokoiu Kluczem vraczył / y tytułem Páństwa Rzymskiego Xiążecym ozdobić chćiał; bysie tym był skromnie razem wspániále niewymowił; że w iednym szláchćicá Polskiego tytule wszytkie iuż był do Wiedniá sobie przyzwoite y podobne tytuły / przywiosł. To Laská Poselska.

Plutarchus.

¶ A o Lasce iego Deputátskiey co powiem? Rządząc Trybunalskie koło kilká rázy wielki mądreg̊/ czułego/y sprawiedliwość świętą miłuiącego Márszáłká wzor po sobie zostáwił. Izáiasz w Rozdźiale 11. wystáwuie dźiwnego iákiegoś Márszáłká á bez pochyby sądowego: Iudicabit in iustitia pauperes,& arguet in æquitate pro mansuetis terræ & percutiet terram Virgâ oris sui. *Będźie strofował w práwośći zá ćichemi ná źiemi, y*

vderzy

vderzy w ziemie Laską vſt swoich. Trzemá śie tu dziwuie rzeczom. Naprzod przecz dobremu śedziemu tylko vbogie każe Bog wszechmogacy sadzić w sprawiedliwości: ábo też nie trzebá y Pánow w sprawiedliwości sadzić? Pewnie to Pan Bog mádremu Márszałkowi rozkázuie / áby záwasnionych przeciw sobie Pánow/nie *viâ iuſtitiæ*, nie przez zgielk práwny/ ále przez compoſitia y zgodę iednał: bo by tám iáko/miedzy wielkimi/do wielkich waśni y roſtyrkow lácnie przyszło. Dobry wykład; ále y to nie nagorszy. Jáko dom nie tám wspieráia gdźie śie nie wáli/ále tám tylko gdźie śie wáli/ álbo łacniey vpáść może; ták dobry sędźia nie ták ma spráwy wielkich Pánow wspierać / ktore przez śie y nákładem / y Potentia/y reſpectámi stoią: iáko spráwy vbogich ktore bez tych wszytkich podpor/sámie przez śie łacnośie wála. Powtore dźiwuiśie: czemu Prorok dáie Laſkę Márszałkowi / nie wrece ále wuśká: *Percutiet terram Virga oris ſui?* Dawny to ſtroy Boży; ludźie trzymaią miecz goły w ręku/á Bog wuściech. *De ore eius procedebat gladius*, Tákże też ludźie trzymaią laſki w ręku / á Bog wuściech. iednoż to v Bogá y iezyk y ręka wyrownáć y wykonáć: *Dixit & facta ſunt.* Potrzebuie zgoła Bog tákiego w Trybunale Márszałká/ktoregoby niemal iednoż był iezyk z ręka/ co by przykładem nie nárażoney w vbogich sprawie-

Apoc:1

Pſal:148

dliwo-

dliwości/ á podczas y swych własnych krzyw d vstąpieniem/ y owßem ßczodrośćią y podupadłych ludźi rátowániem miłość ku nimże Chrześciáńska w Kollegách swych pomnażał. Potrzećie dźiwuiesie/ czemu Bog Laska vst każe bić w źiemie. Czy to dla tego/ że dobry Márßałek/ nie tylko ma owa drzewiáną laskę bić w stoł Trybunálski ále y *Virga oris* vderzáć/ w coż? *terram, terram*, to iest krußyć w Kollegách swoich respekty y fawory źiemskie. Czy dla tego/ że iáko Bog kiedyś Moyzeßowi kazał / vderzyć w twárdą opokę/ y zniey wybić/ wytryskáiącą wodę/ á lud zprágniony napoić; Percuties petram & exibit ex ea aqua, vt bibat populus; *Vderzyß w opokę, á wynidźie zniey wodá áby pił lud*: Ták mądremu Márßálkowi każe y w naytwárdßę/ y w naytrudnieyße sprawy vderzáć *Virga oris*, áby ztámtąd/ wytryßnęło źrzodło/ z ktorego obysie nápili owi przez długie terminy zwłoczeni / oni co iuż przez kilká / álbo y kilkánaśćie lat/ á Esuriunt & sitiunt iustitiam. *Łákną y prágną spráwiedliwośći. Theodoretus* tłumácząc słowá Psálmisty: *Veritas de terra orta eſt.* ták mowi: Vt sæpè fons in terra, ita veritas in causis latet, percute semel & stillabit, percute iterum & fluet, percute tertiò & exundabit. *Jáko źrzodło w źiemi, ták prawdá częstośię w spráwách táy vderz raz ábędźieśie saczyłá, vderz drugi raz á popłynie, vderz trzeći raz á iuż y wyleie:* nápije śię iey káżdy

Exod. 17. v. 6.

Matth. 5. Psal. 84. vers. 12.

dáż

áż dowoli / á to bez dátku / bez zapłáty / dármo / wlaśnie iák wody. Piekny sędziom ziemskim przykład dáie sędzia niebieski. Stánęło raz przed tronem iego niezliczone mnostwo iákichsi ludzi: *Qui venerunt ex magna tribulatione:* Coż daley? *non esurient neq́ sitient ampliùs, quoniam Agnus qui in medio Throni est, deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.* A sędziowie Swiátá tego sámi podczás tę smáczną prawdy wodę (bá by ią teżziáki Kany Galilieyskiey przez cáłą noc gárcámi y po osmiu złotych noszono) wypiwszy / vbogim ludziom *fontem lachrymarũ* niewyczerpáną gorzkiego ná cáły wiek płáczu krynice zostáwuią. Apoc. 7 vers. 16. Thren. 1

¶ Nie iest iednák opátrzność Boża ták skąpa / żeby podług reguł swoich niebieskich / sędziow nam y Márszáłkow sądowych náziemi niewystáwiáłá. Miedzy inszemi wystáwiłá nam byłá ná wieczną potomnośći pámiątkę y przykład Jáśnie Wielmożnego Janá Stánisłáwá Sápiehę. Kto wiecey miedzy znácznemi stanámi / y fámiliámi / zástárzáłych Kontrouersiy vspokoił? kto báczniey y pilney / tám Laskę Márszáłkowską y potenciey swoiey *fulcra* obracał / gdźie snádniey y prędzey spráwiedliwość dla vbostwá / dla niedostátku / dla boiáźni / dla vćisnienia od Potentatow osłábieć y vpáść mogłá?

Kto skuteczniey y szczęśliwiey *Virgà oris*, złota ona wymowy swoiey podpora dźwigał ná prawnym plácu pod upádłych ziemian / osierociałych wdow / vkrzywdzonych sierot? Niedźiwuyćiesie Przezacni Sluchacze / spráwowałsie sam z mnieyszemi stany / podług miłości práwie Chrześciańskiey / podług wspániałości práwie Sápiezyńskiey. W ták rozległych / szerokich / wrożliwych dobrách y máietnościách z naymnieyszemi sąsiády / ták sie skromnie / ták cicho / iáko z rownemi sobie záchował / żechmy nigdy ô żadnych w tym skwierkách / ô żadnych iego práwnych gomonách / álbo zaściách nie słyszeli. Wielka to á záiste rzadka wielkich Pánow / y ná ziemi vludźi / y w niebie przed naywyższym Máiestatem pochwałá. Wielka y to / że pod czás y swego ledwie kilka słow przeiednány nie raz vstąpił. Wielka że niektorych zubożałych / y od wietszych stanow vćisnionych y z máiętności obnażonych / żadnym doczesnym pożytkiem nie vwiedźiony / żadna nie przyiáźnią nie wzniecony / sáma tylko miłością Chrześciańską y litością nád vtrapionemi sobie wrodzoną wzbudzony / własnym ná práwá kosztem / y potęgą Páńską rátował. Wielka że wielu iuż ná śmierć skazánych wykupił / á miánowićie w Wilnie młodźianá nieznáiomego / iuż na plác krwáwy osądzonego / przeciwną stronę tysiącem

zło-

złotych vblágawßy/od śmierći wyświobodźił. Coż zá dźiw / że ludźi vćiśnionych y nędznych *Virga oris*, mądra y ſkuteczna wymowa bronił: ponieważ ich y *Virga manus*, y rzecza ſáma rátował. Piękna v niego proporcia byłá vſt do reku / y reku do vſt: kogo wſpierálá Laſká / álbo miłośierdźiá / álbo hoyności / wſpierálá y Laſká wymowy y krásomoſtwá. O iáko czeſto wſpráwy dawnośćia / álbo vpártośćia ſtron zátrudńione / á práwie opoczyſte vderzał / á ſtámtąd / gdźieśie nikt nieſpodźiewał / vtáiona ſpráwiedliwośći wodę ná ochłodę vtrapionych wybiiał. Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in ſicco flumina. *Rozßczepił opokę, y wypłynęły wody, płynęły wody ná ſuſſy.* Wody nie ták ſnádnie płyną ná gory / iáko ná rownine / álbo doliny: ták ſłodka oná iego wymowá / nie ták wyſokie Pány / iáko rowne źiemiány / y mnieyſze ſtany / chłodźiłá. *Abierunt in ſicco flumina.* nie owdźie gdźie przed ſądem dniem / álbo drugim / iuż ledwie y rynſztokámi wino nie ćiecze / nie tylko owdźie / gdźie mnieyſze rzeczki / y z tąd y zowąd w wietrzą wpadáiąc / imioná ſwoie trácą / ále in ſicco *ná ſuſſy*. Mogę záiſte ô Laſce iego Trybunálſkiey powiedźieć / co *Rupertus* rzekł dowćipnie / ô Moyzeßowey: *Firma debilitauit, & debilia firmauit: Petram fregit, & fidem in ſuis ſtabiliuit.*

Pſalm. 104. verſ. 41.

Ibidem.

biliuit. Fidemnè tantùm? imò & ruentem in eremo Ecclesiam. A ia trochę odmieniam. *Iustitiam firmauit: iustitiamnè tantùm imò & inclinatam in iudicijs Rempub:* O Boże / iáko to wielka vćiebie y oyczyzny y Kościołá twego podporá / nie náruszona w sądách spráwiedliwosc! ô iáko przed máiestatem twoim Virga directionis, *Laská direktorska* Laská Trybunálska / może / y wálace sie nie wiem iákie Páństwo dzwignąc!

Psal. 44 vers. 7.

¶ Wnaywyższym konsistarzu swoim stánawszy / Naywyższy Máiestat y zwoławszy zewszytkich świátá tego Párlámentow y Trybunałow / sędziow / y Deputatow / máiąc im owe vdźieloney swoiey władzy y Máiestatu Inuestiture konferować / (*Ego dixi, dij estis,*) Dziwna do nych czyni przedmowę. Rzecz wszytkę opisuie Dawid S. Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat. Eripite pauperem & egenum, de manu peccatoris liberate. Nescierunt neque intellexerunt; mouebuntur omnia fundamenta terræ. *Bog stánął w zgromádzeniu Bogow, á w pośrzodku Bogi sądźi. Wyrwićie, vbogiego: á nędznego z ręki niezbożnego wyzwolćie. Nie vmieli áni z rozumieli: záchwieiąśie wszytkie grunty źiemie.* Naprzod Prorok S. wszytkim Párlámentarzom / wszytkim sędziom / dáie tytuł Bożki; á Párlámentarz y Consistarz káżdy / nie zowie prostą izbą / ábo Synagogą / álbo Kościołem:

Psal. 81.

Ibidem.

lem: iákoby rzekł: Wiedzćie to Pánowie / sędziowie y Deputaci / żeście wy nie prostymi ludźmi / ále Bogámi. Uważćież cobyczynił Bog / kiedyby sam swa osoba / w oczách obudwu stron zásiadł / wtychże własnie wáżnych Trybunalách / áby dał swoie zdánie / swoie kreskę. Iákaby sprawiedliwości całością sądził / bez affektow / bez żadnego interessu swego: iákaby státecznością / y nie vstráżoną powagą prawdę mowił / bez żadnych ludzkich respektow: iákaby gorliwością bronił pospolitego dobrá Oyczyzny / y Kościołá swego: z iákaby miłością dźwigał y wspierał spráwy vbogich y osierociałych: Jákoby skutecznie karał krzywdy y vcisnienia Kościołá swego / Káplanow swoich / Zakonnikow swoich: Toży wy czyńćie / boście też Bogámi / y zásiadaćie ná mieyscu Bożkim. *Deus stetit in synagoga Deorum.* Ale nie rozumieycie / proszę; żebyście tu w tych izbách ieden sąd / ieden Tribunał ziemski odpráwował / odpráwuiesie záraz y drugi niebieski / á to nád ten wáż wyższy / y stráżnieyszy. In medio autem Deos diiudicat. Psal 81. *A weszrodku Bogow sądzi.* Aduocauit cœlum de sursum, & terram discernere populum suum. Psal. 49. *Zwołał niebi z wierchu, y ziemie, aby rozsądził lud swoy.* Owo zgołá nigdźiey niemáß Trybunału Ziemskiego gdźieby záraz niebył y Tribunał niebieski. O kiedy-

byśćie widźieli PP. Trybunáliſtowie tudźież záraz nád ſtołkiem Márßáłká wáßego/ záſádzony Thron Bozki / Máieſtat ſędźiego żywych y vmárłych! ô kiedybyśćie widźieli nád ſtołkámi wáßymi krzeſłá wßyſtkiego świátá ſędźiow! ô kiedybyśćie widźieli Káncellaria niebieſka/ nie vblágánych y nienágánionych Inſtigatorow / Generałow/ Swiádkow! ô kiedybyśćie ſłyßeli / kreſki ô kreſkách wáßych/ dekretá ô dekretách wáßych? Ktoby z was przy obecnośći tákiego Máieſtatu śmiał winßym ſądźie potákiwáć ná iáwne wykrety Prokuratorſkie? ktoby śmiał álbo odwłaczáć / álbo návrząd dla intereße ſpráwy przedłużáć? ktoby śmiał vbogie y niewinne ludźie po terminách włoczyć / ſtan Duchowny y wolnośći iego tępić / fákcie knowáć/ nieſpráwiedliwie dekretowáć? Wiedzćież że ták ieſt / á nie ináczey; że nád wáßym Trybunałem drugiśie
Pſal: 46 ná was Trybunał odpráwuie: wiedzćie że *Princi-*
Verſ. 10. *pes Populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, quoniam Dij fortes terræ eleuati ſunt.* Że Xiążęta one święte / Mocárſtwá / Páńſtwá / Senatorowie Niebieſcy / nád głowámi wáßemi odpráwuią ſądy Krolewſkie / ſądy / od ktorych Appellátia nie idźie. Co li też ná to wßytko Deputáći náßy / Proroku S.? Neſcierunt neque intellexe-
Pſal. 81. runt. *Nie wiedźieli y nie z rozumieli.* Toć podobno

bno ſuroweg Dekretu vyda: Bynamniey. Padá ná nich nagly dekretu Bożego piorun / wßytkie Páńſtwá / Prowincie / Miáſtá / wßytko Ziemie wſtrząſáiacy. *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Prze miły Bog; że ſie ná Wileńſkim / álbo Lubelſkim Trybunale / záchwieie ſpráwiedliwość / to ſie iuż muſi z gruntu zátrząśnąć Kráków / Wárßáwá / Poznań / Lwow / Sendomierz / to ſie iuż muſi przez Dekret Boży záchwiać Wielka y mála Polſká / Litwá / Ruś y Mazowße. *Grande onus eſt, probi hominis ruina, tota mihi Gracia contremiſcere videtur, cùm vir innocens cadit:* Rzekł kiedyś záiſte nie po pogáńſku *Lyſias* mowcá. Ták zá czáſow *Mauryciußá* Ceſárzá / gdy Grzegorz Antiocheńſki zá ſákciámi y potęga Aſteriußá był nieſłußnie oſadzony / ziemiáſie wſtrzeſłá: Antiochia ſie obálilá / ßeśćdźieſiat tyſiecy ludu przytłukłá. Ták gdy S. Jan Chryſoſtom / bezbożnie od Theophilá potępiony / z Konſtántynopolá wygnány vchodźił; wßytká Thrácia y *Propontis* á naibárziey Konſtántynopol od trześienia Ziemie zádrżał. Ták y dawnych czáſow / gdy Spártańczycy niewinnie ſwoichże kmieći y chłopow Tænarozyków ná gardło oſadzonych mordowáli / ziemiáſie ich z gruntu wzrußyłá / á Sparta miáſto wielkie / krom tylko czterech domkow wßytkoſie z gruntu obá-

Pſal. 81. verſ. 5.

Lyſias.

Sigebertus in Chron. Gregor. Turon: lib. 10. hiſtor. c. 54. In vita S. Chryſoſtom.

Ælian: lib. 6 de varia hiſtoria.

obáliło. Coż w tákich rázách zá przyczyná tákiego ziemie y Miast wstrzesienia? *Plato*, spráwiedliwość názwał ἕρμα πόλεων, fulcrum ciuitatum *podpora miast*. Coż zádziw że gdyśie oná wáli / miástá śie y cáłe Páństwá wála? *Cicero* vczył / że bez niey żadna Rzeczp: trwáć y w ryzách stać niemoże. *Sine summa iustitia stare Respub: non potest.* y Seneka

Plato lib. 2. de legibus.

Seneca in Thyes:

---- vbi non est pudor
Nec cura iuris
Instabile regnum est.

¶ Medrzeć złota przypowieść ná thronách Krolewskich rysuie: Iustitiá firmatur solium. *Spráwiedliwośćia vmacniaśie krzesło Krolewskie.* iáko śie vmacnia spráwiedliwośćia / ták śie łamie y vpáda niespráwiedliwośćia. Zaż śie krzesło Cesárskie pod *Valensem* niezłamáło / gdy tylko niespráwiedliwy dekret chćiał ná S. Bázilego nápisáć? ktemu Ziemianie vbodzy / niższe wszytkie stany / sámi oracze wászy / zaż nie są *fundamenta terrae*, sámym gruntem y szczeżeiami Oyczyzny nászey? czy nie ná nych wysokie Wielmożnośći / potegi / kosztow y śiły woienney budynki wystáwiamy? coż zá dźiw że gdy oni prze niespráwiedliwość vpadáią / Oyczyzná śie chwieie? *Rupertus* tłumácząc słowá Anny Prorokiniey.

Prou. 10 vers. 12.

Breuiariū Romanum Iunij.

S. Amphilochius & alij in Vita Basilij.

kiniey. Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. *Pánskie sa záwiásy ziemie, y ná nich świát położył.* ták mowi: *Afflictos terra Hebræi intelligunt, super quos Dominum orbem posuisse dicunt, quia eorum meritis terram stare autumant.* iákoby to Bog ten chwieiacysie y obrotny świátá tego okrąg záwiesił ná ludźiách nędznych y vćiśnionych / iáko ná záwiásách álbo osiách iákich / ná ktorychsie obraca / á z swoiey chluby chybá zá ich vpadkiem / nie wypada. Drudzy zás rozumieią / że *Cardines* álbo *Axes* ziemie / záwiásy álbo osi ná ktorych sie kolá Páństw y Krolestw obrácáią / sa nie tylko berłá Krolewskie / ále y Laski Senatorskie / á miánowićie Laski sądowe Trybunálskie. Rupert. in 1 Reg 2. 1. Reg. 2. vers. 8.

¶ Prawdá że Laská Márßálkowska / zdasie coś małego / y iákoby niezym względem dźwigániá y noßeniá ná sobie całego Páństwá: ále coż: Appendit terram super nihilum. *Záwiesił ziemie ná niczym* mowi Job S. kto: y ná iákim Niczym: odpowiáda Izáiaß: Qui dat secretorum scrutatores (á siedmdźiesiąt tłumácza / Qui dat Principes) quasi non sint, & iudices terræ velut inane fecit. *Ktory dáie Xiążętá iákoby ich nie było, y sędźiow ziemie, iáko niczym vczynił.* Oto przećie kiedysie to nic / tá błáha Laská álbo przyiáźnia ludzka uchyla / álbo gniewem y Affektow wzrußeniem łamie; świát sie Iob. 26. Isai 40.

álbo chwieie / álbo vpada. Już tedy ponieważ ná Lasce Trybunálskiey świát Polityckí wisi; że go Jáśnie Wielmożny Jan Stánisław Sápiehá dźwigał/ dosyćiem zdamisie pokazał / gdym w przod pokazał/ że go prosta záwße y nie przełomiona Laska Trybunálska dźwigał.

¶ Chce iuż wystáwić trzećia Márßálkowska Senatorska Laske. I tá záiske wspiera / y zádźierżywa wálacy sie świát Polityckí. Słußnie Sálomon/ ná sámych iákoby Senatu swego drzwiách te kilká słow pißę. *Vbi non eſt gubernator, populus corruet.* V Págniná y Wátáblá ták brzmi/ *Vbi non ſunt conſilia, populus corruet.* Ztąd Politycy Greccy / á znich Cicero złotey sie oney prawdy náuczyli: *Senatus non ſolùm eſt mens, ratio, & intelligentia Reipub: ſed etiam fundamentum, quo labefactato, aut diruto populus corruit.* Ztąd w Zydowskim iednoż słowko / סד znáczy *fundari, & conſiliari*, gruntowáć/y rádźić: dáiąc ad intender/ że *vbi non ſunt conſilia, populus corruit: ſalus autem vbi multa conſilia.* Ztąd v Rzymian Iupiter ſtator, *Jowiß vtwierdzáiący*, w Kápitolium nie gdźie indźiey ále przed sámąż Senátorską Bázylika stawał. Berło Jowißá Statorá (iákem w przod powiedźiał) *Vulcanus* támże nie dáleko wystáwiony przekowywał / w Laske Merkuriußá Bogá

Prou: 11. verſ. 14.

Cic: lib. 1: de Inuentione.

Macrob. lib 1. cap 19.

Krá-

Kráſomowcow / y Jowiſſowego Márßálká: ktora potym ſtárożytność Grecka obwinelá wężámi / y názwálá *Kaduceuſſem*. Táż / Apollinowi Bogu tákże mądrości y wymowy y ſynowi iego Eſculápiuſſowi / kládlá w rece laſke z wężem. Wiem co ma laſká do wężá / w rzeczách lekárſkich y Eſkulápiuſſá. W Indiách zachodnych ſą drzewá lekárſkie máiące gáleżie z ktorych owoc ná kſztalt wężow wyraſta / y zowią ie kwolitemu *Dracones*. Ná wyſpie Cymbubon ſą drzewá lekárſkie / z ktorych gálaſki ſpadſſy / ná kſztalt gádżiny po ziemisie dlugo czołgáią. Podobne ſie laſki y ná wyſpie Málábárſkiey znayduią. I w piſmie S. lud żydowſki miáſto lekárſtw / od wężowego iádu miał záwieſſonego ná tyczy miedżiánego wężá. Ale w rzeczách Polityckich y Apolliná y Merkuriuſſá / co ma waż do wymowy / do Laſki Senatorſkiey y Márßálkowſkiey? to / co vtáiona mądrość do odkrytey w mowie álbo ſczyrości álbo proſtoty. Nay pierwſſy y naychytrſſy Orator ná świećie ziáwił ſie waż. Serpens erat callidior cunctis animantibus qui dixit ad mulierem. *Waż był chytrſſy nád wſſytkie żwierzetá*; O Boże! iáko lácno á iák ná cieſſkie rzeczy nas námowił / ná iákie iáſnego przykazánia Páńſkieg przeſtępſtwo! nędze y vćiſki / prace / y poty / niedoleżności y choroby / woyny y mordy! Bá

Homer. Odyſſ. ε. v. 87

Ionſtonus in Admirandis Plant: Cap. 17. Scaliger Exerc. 112. Num. 21 verſ. 3. Garzias ab Hoſt: apud Ionſto. ibidem.

Gen. 3. verſ. 1.

y sam Bog Moyzeßá wymawiáiącegośię z trudnego w wielkiey spráwie do Pháráoná poselstwá,
Exod. 4 vers. 10. (Obsecro Domine, non sum eloquens. *Proßę Pánie, nie iestem wymowny.*) wßytkiey Boskiey swoiey Rhetoryki przez laskę y wężá vczy. Co to iest (práwi) co trzymaß w ręce twoiey? odpowiedźiał Moyzeß; Laská. y rzekł Pan: rzuć ią ná źiemię. rzućił; y obroćiłáśię w wężá. rzecze znowu Pan: Apprehende caudam *uymi ogon iego.* wyćiągnął y uiął/ y obroćiłśię w Laskę. Nie trzebać to przed Máiestatem w Senaćie/ przed naprzednieyßemi świátá tego głowámi/ prosto záraz mową iáko Laską ßermowáć; nie máiąc to tám záraz mieyscá owe słowá: zle to; nie pozwalam ná to. *Durus est hic sermo.* właśnie iákoby tez (iż ták rzekę) proste iuż nie Laski/ále kiyce zgęby wylatáły. Lingua mollis (mowi mędrzec.) confringit duritiam. *Nie twárdy ále miękki ięzyk, łamie y krußy twárdość sercá.* Niechśię mowá twoiá/ Jaśnie Wielmożny Senatorze y Konsiliarzu w wężá mądrego przewierzgnie/ niech od upártośći/ y twárdośći nie poczyna/ niech affekty słucháiących miękkośćią y gládkośćią uymie/ niech śię od priwaty y z tąd y z owąd ugina/ niech śię ráciámi iáko węzłámi iákiemi około sámey rzeczy záwinie y zákręći. A day też drugim do mowy czásu/ nie bawśię długo; *Apprehende caudam* by y

Ibidem vers. 4.

Ioan. 6.

Prou. 25

nay-

aymędrßego weżá / y nayroſtropnieyßa mowę
ymi zá koniec / á doznaß żećśie obroći iuż w mo-
ną znowu y nie przełamáną laſkę / ktorą y zdánie
twoie / y reputacią á co nayprzednieyßa / y miłą oy-
czyznę podeprzeß. Wyráżiłeś w Senaćie Polſkim
y Litewſkim ten Rhetoryki Boſkiey wzor Wielki
Márßáłku y Orátorze Janie Sápieho / kiedyś
chćiał zdrową iáką y mocną ráđą oyczyznę miłą /
Kośćioł Boży y Religią Kátholicką dźwignąć /
iáką ſłow okrągłośćią / iáką mowy łágodnośćią /
iákim áffektow ugłáđzeniem / iákim od ſwego in-
tereſſe / y ztąd y zowąd vſtąpieniem / iáką przeći-
wney ſtrony ochroną / iákiemi potężnych przyczyn
wozłámi zdánieś ſwoie do ſtáłey y nienáchyloney
ſkuteczności proſtował? Proſtą laſką obracáłáć
śie w mądrego y záwiłego weżá. Dopieroż *appre-
hendebas caudam*, Ráćiámi wßytko porobiwßy /
rzecześ ſwoie umacniał / á iżeś proſtą / y nigdy
żádnymi reſpektámi álbo przyiáźniámi ludzkiemi nie
przełamioną prawdę mowił / ſłußnieś o ſobie
mawiał: *Malo eſſe Veronenſis, quàm Placentinus.*
Ale y to wielki Krásomowſtwá twego / y głębo-
kiey mądrośći fortel / żeś po ſobie / nie tylko oſo-
bliwego / ktorymeś od Páná Bogá nádány był /
dowćipu chluby / nie pokázował / áleś y podczás
naurząd wznawiał dawne Rzymſkiego Brutuſá

Liuius Decad. 1. lib. 1. strátágemá : ktory (iáko Liwiuß y inßy pißa) Longè alius ingenio, quam cuius simulationem induerat vt sub eius obtentu liber ille & verax animus lateret. *Dáleko inakßy dowćipem, niż iákimśie vdawał, ábyśię pod táka zasłoną on wolny y prawdę miłuiący ánimuß táił.* Gdy drudzy złote po wierzchu Laski ofiárowáli w Delphách Apollinowi Kráśomowśtwá y mądrośći Bogu / *Brutus* Laskę złotą w prostey y dropowátey Lasce rogowey zákrytą o-

Ibidem. fiárował / *Ostendens* (iáko Liwiuß dodáie) *per ambages effigiem ingenij sui.* I iego Márßáłkowska y Senatorska Laská nie ták powierzchnym okázáłośći glánsem / iáko skrytem rostropnośći y mądrych rad złotem ważyłá. Mogę onim powiedźieć co Hieronym S. ó Chrześćiáńskim Oratorze.

S. Hier. in 2. cap ad Gal. *Mutabat Paulus voces in diuersas se figuras vertebat non quòd id esset, quod se esse simulabat, sed quòd id tantùm videretur esse, quo cæteris proderat.* Nie zápomnią niemniey ßczyrośći niż mądrośći iego Sądowe y Senatorskie Izby; nie zápomnią wálne / ná ktore / ile mogł / nieomießkiwał seymy / ále osobliwie y ten ostátecżny ná ktorym podáwał zdrowe / wierne / nieomylne / z sámego Chrześćiáńskiey y ludzkiey Polityki głębia wyczerpáne wárunki / y ná porátowánie dobrá pospolitego podpory / z wielkim wßytkich Kollegow

zdu-

zdumieniem y sámego Naiáśnieyszego Krolá y Pá-
ná nászego *WŁADYSŁAWA IV.* po-
chwała / ktory *in virga oris eius*, w mowách y
rádách iego do sámego drogiey y nie przepłáconey
mądrośći złotá / ostrym rozumem / y głębokim
rozsądkiem przenikał; o wielkiey iego w Rzeczách
pospolitych bieglośći ważnieyśze niż o Brutusowey
Apollo oraculá y zálecenia czynił. Owo zgołá był
Non Genere tantùm, sed & ore Scipio, *Nie*
tylko wysokim vrodzeniem Scipionem, y dobrá
pospolitego podpora ále y mądra mowa. Jdźmy
iuż do trzećiey częśći.

Et Re Scipio
Y Rzecza sama Scipio.

¶ *Renatus Burdigalensis*, sławny Párlámen- Toma-
tarz Páryski Krolowi Pánu swemu posyláiąc o cherus
swym własnym chlebie trzysta koni przeciw nieprzy- lib. 2 de
iaćiołom / ná chorągwi kazał wymálować głowę insignì-
z gęba otworzoną / á przeciw niey chleb wielki / był bus He-
do tego napis: *His iuuabo*, tymićie Krolu rze- roum c.
czámi bede posiłkował. iákoby też rzekł *Et Ore &* 38.
Re, mądra w Párlámencie y w Senacie mowa /
y hoynym ná woyne chlebem. chybá podobno to
ráczey rozumiał / że nie tylko ná woyne Żołnierskie
gęby ále y chleb z gębámi posyłał. Chleb / Prze-

zacni

zácni Słuchacze / wielka iest / á niemal naygruntowniey ßa Polityckiego świátá podpora y iákimsi iż ták rzekę słábey / y náchyloney Oyczyzny kosturem. Kiedy chce páństwo iákie Pan wßechmocny obálić / bierze mu z reku y łamie ten kostur. Oświadcza
Ezech. 14. się z tym v Ezechielá Proroká: Fili hominis, terra cum peccauerit mihi, extendam manum meam super eam, & conteram Virgam panis eius & immittam in eam famem. *Synu człowieczy, gdy przećiwko mnie źiemiá zgrzeßy, wyćiągnę rękę moię nád nia: y pokruße laskę chlebá iey, y wpußcze do niey głod.* y wyżey: Fili
Ezech. 4. hominis ecce ego conteram baculum panis in Hierusalem, & comedent panem in pondere & in solicitudine, *Synu człowieczy oto ia złamię laskę chlebá w Jeruzalem y będą ieść chleb pod wagą y w frásunku.* Toż grozi
Leuit. 26. żydom w Kśiędze Lewityku / y Kozdźiale piątym Proroctwá tegoż Ezechielá / y ná inßych wielu mieyscách: gdźie te rzeczypospolitey podpore / zowie / a *robur panis*, b *firmamentum panis*, y inßemi ważnemi tytułámi.
a Isai 3. vers. 1. b Psal. 104. 16.

¶ Dźwigał ta wielmożna záiste chlebá y kosztu własnego podpora / miła Oyczyzne Jásnie Wielmożny Jan Stánisław Sápiehá Wielki W. X. L. Márßałek: wspierał wßytkie iey zewnątrz ściány / y wßytkie wewnątrz filary. Dźwigał ściáne wschodnia od Moskwy / przy Zygmuncie trzećim nie vstáley pámięći Pánie y Krolu náßym / cały pułk

w Smo-

w Smoleńskim obleżeniu powielkiey części chleb w swoim y ßczodrością práwie Páńską zádżierżiwáiąc. Dźwigał ścianę południową od Wołoch/ przy nieśmiertelney sławy Janie Károlu Chodkiewiczu Achilesie Litewskim/ sto piechoty/ y sto Kozaká: á przy boku Páńskim własnym nákładem/ sto piechoty y sto Husarzá prowádząc. Dźwigał zachodnią ścianę w Prusiech / sam pilną y przytomną záwßze piersi swoich zasłoną y krwi odwagą bok tegoż Máiestatu okrywáiąc; a sto piechoty/ Kozakow pułkorášká/ y sto Husarzow swym grosßem ciągnąc. Dźwigał północną ścianę w Inflánciech / cále woysko táż hoynością y niezmierną kosztu łożeniem wposługách Oyczyzny y Krolá Páná swego zátrzymawáiąc przeciw potężnieyßemu iuż ná ten czás/ Adolphowi Gustawowi. O wielkaż to Jásnie Wielmożni Pánowie Oyczyzny podporá / porządny o swym własnym chlebie Buzdygan Pułkownicży y Regimentarski! Hetman ludu Bożeg Moyżeß táż łaską Manne zniebá zwabił/ y woisko Żydowskie nákarmił: táż wodę z opoki wybił/ y Izráelczykow nápoił: táż regimentował: Exod. 17.
táż y sobie y Iosuemu y ludu wßytkiemu przeciw Amálecitom/ śiły y sercá dodawał. *Cras ego stabo in vertice collium habens Virgam Dei in manu mea.* Prawdá/ żeć śię iey lubo to cudotworney nie

owßeki fortunilo. Tráfilá ná táka וא משה Vallem-Moyſis, ná táka *Val-moiża* [ták mieiſce potyczki z Amálecytámi Zydźi podług Rábbiná Membrego zwáli] gdźie ná naimnieiße iey zchylenie / lud przed nieprzyiácielem pierzchał. (Rábbi Membre in Collectan. Mediolan: Biblioth. Exod. 17.)

Y ſłußnie tym ſtrachem karał Pan Bog roſterki / y wielkie przećiw Moyzeßowi lubo ták opatrznemu Regimentarzowi ßemránia. Wiec pyta śie *Auguſtin S.* winnáli też byłá tey Iſráelowey vćieczki laſká Moyzeßowa: y odpowiáda. Non culpo Moyſis Virgam, quaſi fugæ populi cauſſam: ſed culpo populi fugam, quaſi Virgæ ſe ſubmittentis cauſſam. Virga pauerat exercitum, potauerat exercitum, animauerat exercitum. Quid plus fecit claua Epaminondæ? *Nievinuie ia laski Moyzeßowey: iákoby byłá Iſráelowey vćieczki przyczyna: ále winuie Izráelowe vćieczkę, iáko laski znižáiacey śie przyczynę. Laská byłá nákarmiłá woysko, nápoiłá woysko, dodałá ſercá woysku. coż wiecey czyniłá Bułáwá iednego Epáminondy?* ktory kiedyś wßytkie dobrego regimentarzá powinnośći wypełniwßy (ták/ że też bylo w zamećie woyſká podnim koniá zábito) iednák dla nieſtwory iákieyś Rycerſtwá ſwego potrázony / od mądrych á vważnych Thebáńczykow odnioſł Laurea/z pięknym przyſłowiem: *Vicit Epaminondas, victus eſt exercitus Epaminondæ.* Idź tu dáley. Nie tylko zewnątrz wſpieral chlebem wßytkie

kie Oyczyzny ściány / ále (iákom począł mowić) y wewnątrz filary / Wielki W. X. L. Márszałek.

¶ Dwá są przednie káżdego Państwá filary / Kościoł y Dwor. W Kościele zásádźilśie Máiestat Niebieski: we Dworze Máiestat Ziemski. Żadna Rzeczpospolita iáko bez tegó / ták y bez owegó stáć niemoże. Ktorakolwiek z tych dwu podporásie náchyli / Oyczyzná sie wáli. záczym trzebá rázem oboie wspierać / á chlebem wspierać. wspierać dwor / poććiwa ó swym chlebie residencia / y wierna dla rad y sądow przytomnośćia: wspierać Kościoł / hoyna álbo iálmużna / álbo fundácia. Oboie rázem mądry Krol / lubo świeżo wybudowáne wspierał. Fecit Rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus Regiæ, & Cytharas lyrasque cantoribus. *Vczynił Krol (Salomon) z drzewá Thynowego podpory domu Páńskiego y domu Krolewskiego, y Cytry y Gesle Muzykom.* Czemu proße rázem z tegoż drzewá y Cytry y gesle robić kazał: dla tegó (mowi *Isidorus Peluśiotes*) że niemożesie doskonálßy y milßy dźwiek / y hármonia oddáwáć / iáko z tákiego drzewá / ktore dźiwna iákaś y miła zgoda wspiera y dwor y Kościoł. Panetion Greczyn tłumáczac słowá Psálmisty: *Regna terræ cantate Deo*, ták mowi: *Regna terræ sapienter Deo cantant, in quibus priuata cõmunibus, terrena cæleſtibus conſonant.* Niewßyscy

3. Reg. 10.

Lib 1. Epiſt.

In Bibl. Photij. Pſ. 67. 33

śię Swiátá tego Pánowie ná tákiey hármoniey znáią. Są co rozumieią/ że wten czás nalepiéi oyczyznę vmacniáią / kiedy należytych Kośćiołowi Bożemu / y dworu Krolewskie^v podpor vmykáią. Drudzy prędzey ná Domowe bánkiety y krotofile/ niż ná ozdobę Kośćioła Bożego / y Dworu Krolewskiego / portugałámi brząkáią. Gdźież by to szczęśliwa iáka Flota z Ofiru do nas z tym drzewem Thynowym przypłynęłá? Żebrałbym z mántyką po ulicách / y wyżebrawszy od was Jásnie Wielmożni Pánowie by y nawięcey pieniędzy/dałbym z tegoż Thynowego drzewá Luteń y Gęśli narobić/coby gráiąc/ gráiąc/ ná pádły ná dobry iáki humor Chrześćiáńskich Politykow / á przynamnieyśie/dawną Lutńi Pogáńskiey y Lyriká Rzymskiego melodią zálećiły:

Horat: lib 3. Ode 6.

Delicta Maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Ædesq́ labentes

álbo ową:

Idem lib. 2. Satyr. Satyr. 2.

Cur eget indignus quisquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm? cur improbe caræ
Non aliquid Patriæ tanto emetiris aceruo?

Tákąć Apollo piosnkę ná Lutni zágrawszy/ zbudował

wał Troie/poty stoiącą/ poki z niey Græcy Pállá-
dium Pogáńskiey świątośći niewykrádli. Táką
hármonią Amphion zbudował / poty niezwalczo-
ne miásto Thebáńskie / poki z niego Kreteńczycy
Jowiszá y Herkulesá potáiemnie nie wywieźli.
A ieśliśie Pánowie Politycy obrażaćie/że was mu-
zyką Pogáńską głaszcze ; słuchayćież Syneziuszá
sławnego w Greciey Chrześćiáńskiego Lyrika :
Pietas primùm substernitor fulcrum, & crepido, cui firmi-
ter insistat simulachrum Regni. *Niech bedźie wprzod
pobożność podłozona iáko podporá, y umocnienie,
náktorymby mocno stánał obraz Krolestwá.* Wierz-
ćie iuż / nie Poëtom / ále Politykom Pogáńskim;
wierzćie Greckiemu Plutárchowi : *At mihi vi-
detur citiùs sine solo Resp. quàm sine religione,
aut constitui, aut constituta seruari.* Wierzćie
Rzymskiemu Wáleriuszowi : *Non dubitauerunt
sacris imperia seruire, ita se rerum humanarum
futura regimen existimantia, si Diuinæ po-
tentiæ, bene atq; constanter essent famulata.*

Natalis Comes in Apolline.

Idem in Amph.

Synesius de Regno.

Plutar. contra Collat.

Valer. lib. 1. cap. 1.

Co iuż rzeczem ô Wielkiem Wielkiego Xiestwá
Litewskiego Márszálku? dobrzemu tá wdźięczna
z Thynowego drzewá hármoniá brzmiáłá. Wspie-
rał dwor Boży / wspierał Krolewski. Niego-
dźimiśie y Káplanowi y Zakonnikowi wiela to
słow wywodźić ; iáką y ná Seymách y ná resi-

denciách ássistencia / iáka chlebá hoynośćia / iáka we wßytkim przystoynośćia / Dwor Krolewski zdobił / iáko kosztu nie lutował / áby záwße Máiestatowi ziemskiemu bywał przyton ny / z madremi rádámi ; ktoremi niektorzy tylko przy bánkietách y Domowych posiedzeniách Oyczyznę wspieráią / á rzekłbym / że ráczey owemi *Pełnemi* , iedno że ie trudno názwáć filarámi / bo ie sámi zowią *Niestáwiánemi*. Spießeśie iáko Káplan do Kośćioła drugiego káżdey Rzeczypospolitey filaru. Słußnie mu Simoná Syná Oniaßowego *elogium* z Ekleśiastiká stosuie : Simon Oniæ filius , in diebus suis suffulsit domum , & in vita sua corroborauit templum. Eccl 5. *Simon Syn Oniáßow , wedni swoie nßpárł domu , y zá żywotá swego vmocnił Kośćioł.* Ktoż lepiey twierdźi Kośćioł / iáko kto miásto stárych y drzewiánych nowe y murowáne wystáwia ? wystáwił Jan Stánisław Sápiehá Márßáłek / y wielkim kosztem y pięknym kßtałtem murowány w Slonimie. Kto lepiey twierdźi / iáko ten ktory sámego Bogá w osobách vbogich y niedołężnych wspiera ? wspierał Jan Stánisław Sápiehá Márßáłek / w Lachowiczách y w inßych cześćia máietnośćiách / cześćia dźierżáwách buduiąc Szpitale y nadániem y porządkiem godne Máiestatu Chrystusowego w nędznych y

vtra-

vtrapionych vtáionego. Kto lepiey dźwiga Kościoł / iáko ten / ktorymu mocnych od náuki y cnot podpor przymnaża? przymnożył Jan Stániſław Sápieha Márßałek znáczną ſie w Słonimie y do Kościołá y do wychowánia Wielebnych Oycow *Minorum de Obſeruantia* Summą przyłożywßy. Jáko ſam był *Simon Onie filius*, był z goracego niesmiertelney pámieći rodźicá Katholiká y Kościołá Bożego podpory / goracym Kátholikiem / y znáczną Religiey S. Kátholickiey podporą: ták ſie ſtárał ó ſtáłe teyże wiáry S. podpory / ktoreby tákiemiż z Oycá y Pátriárchy były. Miedzy inßymi zakony ten ſobie obrał / ktorego Pátriárchá podług ſławney y wiádomey wßytkim reuelácicy / Kościoł Laterańſki dźwigał / y teraz powßytkim świećie / z wielkiemi Chrześciáńſtwá pożytkámi / y pobożnośći rozkrzewieniem / ná Káthedrách Káznodźieyſkich / y Theologickich / w potomkách ſwoich dźwiga. A ó táiemnych iálmużnách iego co wſpomnie? Złotemi to w Káncellárıey niebieſkey literámi zápiſano; co powiem. Ubożßych ludźi y niedoſtátnych źiemian / ná pogrzeby własnych ich rodźicow / ábo inßych pokrewnych / hoynym z ßkátuły ſwoiey dátkiem wſpomagał. Wielu potáiemnie ſwym własnym koßtem grzebł / y żałobne ich pámiątki co rok odpráwował. Co

In Vita S. Francisci Aſſyſi. natus.

ſię

śie znáiomßych iego iálmużn tycze: niebyło wokolicy dzierżaw y włości iego żadnego klaßtoru/ niebyło Burſy/ niebyło żadnego vbogich ludzi zgromádzenia/ktoreby co rok Oycowſkiey iego opátrznośći nie rezulo.

Plutarc. lib 1. de Iſide & Oſyrid. Macreb. lib. 1. Saturn. cap. 11. S. Cyrill. lib. 9 contra Iulian

¶ Opátrzność/ktora ma Bog nád vbogiemi/ ſtárzy Egypſcy medrcowie wyrażáli/máluiac *Oko* *ná Laſce*, iákoby wßędźie po świecie ô laſce chodźiłá/ y tám y ſámśie przypátrowáłá/ ieśli ktoweżym podupadł/a záraz káżdeg wſpierálá. Wtymże ia podobieńſtwie widźiał Jeremiaß Prorok. Pyta go Bog. Quid tu vides Hieremia? *co ty widźiß* *Jeremiaßu?* Virgam vigilantem ego video. drudzy czytáią: Virgam oculatam ego video. *Widzeia* (práwi Jeremiaß) *laske oczemá nátkniona*, *Albo*, *laske z oczemá czułemi.* Czuyna byłá Laſká/ oycowſkiey około podupádłych ludźi opátrznośći/ Wielkie w W. X. Lit. Márßáłká. Opátrowálá mniey doſtátne powinne; upátrowálá vboßße/ále zgodne Kośćiołowi Bożemu y miley Oyczyźnie ingenia; wſpierálá ie rázem y dźwigálá corocznymi náuki nákładem. Słußnie śie *Jáśnie wielmożna* titulowác może: *Jáśna*, bo byłá oczu czułych y ná vbogie iáſnych/ *Wielmożna* bo wielu vpádłych hoynie y możnie wſpierálá. By przy oczu miáłá iezyk/ mogłá by ô ſobie wyrzec/ co ô ſobie

mowił

mowił Job S. *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Iob. 29.
Pospolu podporá y Laską z okiem umiego / nád niedołężnemi opátrznym / y litościwym / po Kościołách / po Spitalách / po ubogich źiemian domách / chodźiłá: we wßytkich potrzebach rátunku upátrowálá / wßytkich podeymowálá. Spytaćie / coli też domá y wgmáchách własnych czynilá? odpowiádam: niebylá / iáko podczás u niektorych owa ogrodna tycza / ná ktoreysie tylko wiie y wspiera. cożż? chmiel / chmiel tylko piiánice / tylko krotofilniczkowie / coby to tylko do ućiechy / á iesli do pożytku / to nie do Pospolitego / ále do własnego. oni wpráwách wykretarze / owi Trybunálscy ingenierowie. Około Wielmożney iego Laski wilysie tylko y wzwyżßały / *Doctarum hederæ præmia frontium*, Dowćipy dźielne / sposobne do boiu / sposobne do pokoiu / sposobne do przymnażánia pospolitego dobrá / y ßczęśliwośći y w Rzeczypospolitey y w Kościele Bożym. Rád pátrzał ná tákie w pokoiu swoim młodźiany / ná tákie wdźierżáwách swoich œkonomy / ná tákie przy stole swoim meże. á (iáko sam z wielką ßczyrośćią przed wielą powiádał) nic mu milßego ná dworze swoim niebylo / iáko pátrzáć ná ludźie godne / smaczno chleb ustolu swego iedzące. Mia! Páński humor Krola owego / ktory (iáko

Matth. 22. v. 11. mowi Ewangeliſtá) Intrauit vt videret diſcumbentes: *Wſedł aby obaczył iedzących.* Czemu ſie ten Krol wprzod gośćiom nie przypátrzył / niż ich wprowádzono / álbo uſtolu poſádzono? podobno ich nie z Reieſtru wołano / nie z reieſtru ſadzáno. Ito może być. Ale to pewnieyßa / był iákiś Pan hoyny / humoru wſpaniáłego; á tákiemu niemaß nic milßego / iáko pátrzáć ná ſwych domowników / nie pokątnie / nie wćieniu / nie wpiwnicách / nie po folwárkách ſwego wetuiących / ále poććiwie przedſobą á hoyno uzywáiących. Pięknie Eccleſiaſtes: *Vbi multæ ſunt opes* (tłumácz Arabſki Eccl. 5. Arabs interpr. ták przełożył) *In multitudine panis, multi & qui comedunt eum, & quid prodeſt poſſeſſori, niſi quòd cernit diuitias oculus ſuis?* Tłumácz Venet. interpr. Wenecki inácżey troche: *Quid gratius poterit eſſe Domino eius, quàm videre hoc ipſum oculis ſuis?* A Olympiodorus: Principatus enim eſt illi, vt videat oculis ſuis. *Gdźie wiele chlebá wiele y tych co go iedzą: y cożmoże być milßego Pánu, iáko ná to ſamo pátrzyć?* Żywy to á nie omylny ßczodrobliwośći Janá Stánisławá Sápiehy Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego Márßáłká wizerunk. Było u niego záwße otwárte / weſołe / á iż ták rzekę iáſne przy tey wielmożney chlebá / y Páńſkiey dobroczynności Laſce Oko. Nigdyśie przy ſtole ná

niżße/

niżße / nigdy ná naywyżße ſtany / nigdy ná znáiome / nigdy ná nieznáiome / nigdy ná cudzoźiemce niezmrużyło.

¶ Było ná kßztalt ſłońcá / ktore wßytkie národy urodzaymi / y chlebem karmiąc / zá zapláte doſyć ma ná tym / że ná wßyſtkie weſoło pátrzy. Ztey ták nieprzebráney y nie uſtáley miłości ku chwale Bożey y miley Oyczyzny / chćiał Hrabſtwo Bychowſkie wiecznemi czáſy Rzeczypoſpolitey dárować ; chćiał kilká ſet Huſarzow ná obrone wiáry S. Kátholickiey y drogiey Oyczyzny fundować. O wſpániáłe á niewyczerpáney ku dobru poſpolitemu hoyności ſerce ! O cna á wieczney pámiątki godna Kośćiołá Bożego y nieoßácowáney oyczyzny podporo ! chćiáłáś widzę y po śmierći wiecznemi czáſy oboie dźwigáć : áliż ćię nieużyta śmierć / á rázem y otuchy náße obálilá / ſtrußyłá wpopioł obroćiłá. Quomodo confracta es Virga fortis, baculus glorioſus. Hier. 48.

Jákoś złámana ô Lasko mocna, podporo chwalebna ?

¶ LEcz tákże bez poćiechy z tego żałobnego plácu zeydźiem? tákże te ułomki połamáney wielkiey W. X. Litewskiey Márßálkowskiey Laski ná ziemi rozrzucone zostáwiem? Chce ia ie / Przezacni Słuchacze pozbieráć / chce spoione Láskom wáßym pokazáć / chce śie iákom obiecál / ô iákiego Márßálká postárać / ktoryby przed nim z taż iuż znowu cálą y świetną do niebá Márßálkował Laskę.

¶ Tá iest wßytkich tu świátowych podpor / tá Berł Krolewskich / y Lasek Senatorskich słábość / że długo nie długo mußąśie pod ćiężarem / by też niewiem iákiego Máiestatu / álbo potęgi połamáć y pokrußyć. By też y lásámi ná tym świećie rosły. coż z nich będźie? *Diu ſylua, momentò cinis.* A to samo biedne *Diu*, iáko krotkie? *Quale hoc eſt quæſo diu quod fine deletur?* Mowi Hieronym S. Sadźćieśie świátowi ludźie iáko chcećie ná tym śmiertelności gruncie / nie uydźiećie ſtráßnych u Jobá słow: Vidi ſtultum firmá radice, & maledixi pulchritudini eius ſtatim. *Obaczyłem głupcá ná korzeniu mocnym, y zárazem mu złorzeczył.* Pytaśie Páëz. Cur ſtatim? timuit enim ſi ſtatim non male-

Seneca.

Iob 5.

maledíceret, ſtatim non inueníret cui maledíceret. *Czemu záraz Job złorzeczył? Obáwiáłśię, że gdyby był nie záraz złorzeczył, zárazbybył nie znaydował, komuby złorzeczył:* Podług tego co y Krol S. opiewa. *Vidi impium ſuperexaltatum ſuper cedros Libani tranſiui, & ecce non erat.* Cożrozumiećie Pánowie świátá tego iáko krotkie/ iáko znikome ieſt berel y Laſek wáßych *Diu?* Jeśli też ktore berło/ ktora Laſká doczeſney ná tym świećie władzey / dłużey wſzey chlubie trwáć miáłá/ miáłá cudotworna Moyzeßowa y Ááronowa Laſká. Cóż? czy iey kilká / z Láſk wáßych/ nie widźiáło w Rzymie w *Sacrarium* Laterańſkiego Kośćiołá / iuż zprochniáley nádłamáney / z ozdoby ſwoiey poſpolu y z Arká / obnážoney. A ieśli rozumiećie że to apocriphum / czytayćież u Báronußá / że śię ułomek teyże Laſki znayduie we Francicy w Kośćiele Senoneńſkim. Co ieśli y temu nie wierzyćie / tym ſámym / wiecey iey znikomość uznawaćie / by ießcze y w ułomkách ná świećie byłá powatpiwáiąc. Co lubo ták ieſt/ niewßytko iednák co śię tu ná ziemi łamie y krußy/ łamieśie y krußy wniebie. Nie wßytko co śię przed oczemá ludzkiemi wniwecz obraca / obracaśie wniwecz przed obliczem Bożym. Nie zgadza śię Káłepin Boſki y Inuentarz śmiertelnych rzeczy z Inuen-

Cæſar Bar Anno 1008

nentarzem y z Kálepinem ludzkim. Weyrzał w Kálepin Boſki ná trzecim niebie Páwel S. y powiáda: że / *Vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt.* Cożá dźiw / że Kálepin Boſki y imioná rzeczy ſą dáleko od Kálepinow y ſłow náßych / poniewaß y ſáme mysli y Konceptá Boże ſą dáleko od mysli y konceptow náßych. *Cogitationes noſtræ* (mowi ieden Peripátetyk) *magis terminantur ad non eſſe, cogitationes Diuinæ magis ad eſſe.* Alex. ab Halles.

A dálekoż to konceptá Boſkie od náßych: od iednych do drugich liczą przynámniey mil Niemieckich Wielkich czterdźieści milionow / czteryſtá / ſiedmdźieśiat tyśiecy / y ieden tyśiąc dwieśćie trzydźieści y ßeść mil. Ják żeś zmierzał: zmierzałem podług komputu ſławnych Mátematykow / ktorzy ták wiele mil liczą od naywyżßego niebá áż do ziemie. Iſai. 55

A ſam zás Bog świadczy: że *Sicut exaltantur cœli à terra, ſic cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, & viæ meæ à vijs veſtris.* Bybył wietßy świát / dálßeby były konceptá Boże od náßych: álże nád naywyżßym teráźnieyßym niebem / ieſt *inane*, ieſt nic / dáley być niemogą od náßych mysli / tylko iáko od znikomości trwáłość / od ułomności ſtáteczność / od niczego wßytko. Pokázuie to w przedśie wźietey máteriey. Mysli ludzkie / kiedy śię ó ſkrußeniu álbo znißczeniu / czyim zádumaią /

maią/ dumaią po tyrańsku. Terminantur ad non esse, *Kończą śię áż ná Niczym.* Skárżysię Bog náto u Izaiaßa: *Va Assur Virga furoris mei & baculus ipse est contra populum furoris mei, mandabo illi vt auferat spolia.* Posyła Bog Laskę y Berło Assyriyskie na Laskę y Berło Zydowskie / Assurá przećiw Izráëlowi. Na cóż? áby łupy z Izráëla pobrał. A Assur co? *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit: sed ad conterendum erit cor eius, & ad interfectionem gentium.* ináczey to sobie wytłumaczy Assur / będźie rozumiał / że berło iego iest ná złamánie/y skrußenie berłá Zydowskiego / náznißczenie národow. A myśli Boskie kiedyśie też zápędza *ad non esse*, ná znißczenie czego / támże stanąć nie. Ten że Prorok Izáiaß mowi do Egyptu: Vbi nunc sunt sapientes tui? iudicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Ægyptum? In die illa timebunt á facie contritionis, quam ipse mouebit super eam, & percutiet Dominus Ægyptum plagá, & sanabit eam. *Gdźież teraz są medrcowie twoi? niech osądzą co vmyślił Pan zástępow ô Egyptćie, won dźień będą śię bać krußenia, ktore on będźie wzrußał nád nim,* (iákoby to iuż miał Pan połamáć y pokrußyć y znißczyć Egypt) *y z kołaceć Pan Egypt plaga iákaś, ále go wnet vleczy.* Tákże w Threnach: cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Hierusalem. *Vmyślił Pan rozwa-*

Isai. 10.

Isaiæ 19.

Thren. 2

lić

lić mur Corki Jerozolimskiey. Tuż śie zástáno-
Ibidem. wiły myśli Boskie: nie. Tetendit funiculum *wyćią-gnał sznur.* ná co: wżdyć sznur ná murowánie/ nie ná rozwalánie wyćiągáia: prawdá. ále tu Pro-rok dáie znáć/ że ták Bog myśli rozwalić mur Je-rozolimski / áby go potym z swoichże obálin wy-stáwił; ták Berło Żydowskie y Aegyptskie skru-
Psalm 146. szyć/ áby ie znowu spoił. boć záiste iest tym: *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eo-rum.* Nigdy nie rozwala bez sznuru/ nigdy nie-łamie bez powrozká. Wyprawuie śie od niego Záchárias z strásznemi do Żydow grozbámi. iákoż:
Zach. 11. Assumpsi mihi duas Virgas, vnam vocaui decorem, & alte-ram vocaui funiculum. *Wźiałem sobie dwie lasce, iednem nazwał pięknośćia, á drugą nazwał pow-rozkiem.* Proroku/ cożći po powrozku przy Lasce pięknośći? Tá Laská pięknośći/ iest Laská ktora śie szczyći/y ná ktorey polega lud Żydowski. Niech-że niebożetá nie owszeki rospáczáią/ iesli Bog pod niemi te podpore podłamie. owo powrozek/ ktory te ułomki zwiąże y spoy/ boć Bog iest łáskáwy:
a Psal. 146. b Psal. 49. a Alligat, & b sanat contritiones. *Wiąże y uzdrawia skrusseniá.* Co gdyż ták iest/ nie iuż że śie co śmier-telnego podług mniemánia y myśli ludzkich złama-ło/ złamałosie y podług myśli Boskich. nie iuż że śie co iákoby wniwecz obrocilo naziemi/ zniszczało

y w

y w niebie. Ale osobliwie / nie iuż iest nie cáłe woczách Bożych cná miley Oyczyzny y Kościołá Bożego podporáś nie iuż w pamieći Boskiey rozrzucone iego przećiw sámemuż Bogu / y bliźnemu záslugi y dobre vczynki: nie iuż pokruszona Jásnie Wielmożna Trybunalska y Senatorska Laská że ná źiemi woczách nászych ná tey zálobney trumie ułomki iey leżą / álbo że wniewdźięcznych iákich (ieślisie iednák tákie znáyść moga) álbo nie pámietnych / lubo też nieuważnych myślách ludzkich sa rozsypáne. Prawdá że odpráwuiewy *Planctum super fracturam Virgæ & fulcri.* Płácz nád złamániem Laski y podpory. Mamy przed oczemá ułomki iey predko / nie spodźiewánie / z żáloścća wszytkich przez śmierć rozrzucone. Przymioty wielkie od Páná Bogá nádáne / talentá známienite / mądrość wrádách / roskropność w mowách / dźielność wspráwách / śiły sáme przez práce y kłopoty nie około biednego / *Vtile*, ále około *Honestum*, około całości y sławy Oyczyzny y dobrá pospolitego nádtárgáne / y sam żywot skrocony. wielki to ułomek. Záslugi iego ku teyże Oyczyźnie / záslugi ku ludźiom y ku Bogu / Kościelne nádániá / vbogich ludźi ratowániá / codźienne iálmużny / inże vczynki dobre przez śmierć przerwáne. wielki to ułomek. Wspániále iego z miłości ku Pánu

Bogu / y tey miley oyczyźnie záwźiete zamyśly okolo budynkow / kilká Kościolow / á miáno wicie w Láchowiczách murowánego; okolo wá rowánia y budowánia kilku zamkow / okolo fun dowánia kilku set ná obronę Rzeczypospolitej Husarzow / okolo záłożenia y nádánia Żołnierskie go Szpitalá: te mowie wßytkie zamysły odniego záwźiete / á niespodźiewánie przez śmierć ó ziemi rderzone. wielki to y nie oßácowány Oyczyzny y nas wßytkich podpory ulomek. Planctus super fra cturam Virgæ & fulcri. *Płacz nád złámániem Laski y podpory.* Ale śie to wßytko przedoczemá ná ßemi połámálo / przed Boskiemi / iáko mam wielką ótuchę spoilo.

Verner. in Hist. de Plantis Indiar. lib. 1. cap. 22.

¶ Piße *Vernerius* sławny w Indiách medyk, y ó támecznych źiołách pisarz. że zowych drzewo Cimbubańskiego gálązek ná źiemie spádaiacych / (iákom wprzod námienił) ná kßtalt śie wężow czolgáiacych / támtey kráiny obywátele / máść iá kaś robią / ktora oliwne támtego kráiu drzewo lecza. á co dźiwnieyßa połamáne z tegoż drze wá laski / plastrámi obwinione / y ßnurámi o krecone spaiaią / ták żeśie ná kßtalt pádálcá zra stáią. Pewnali to / osądźić niesmiem / otoli śi táká másć w Aptekách náßych nieznáyduie / musi śie iednák znáydowáć podobna w Aptekách nie

bieskich

bieſkich: bo ſłyſże że ſie Bog ſkárży ná iákichśi duchownych lekarzow: Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis, quod confractum est non alligastis. Ezech. 34. *Co nie mocnego było nie umacniáliśćie, co chorego, nie leczyliśćie, co połamánego iest, nie powiązáliśćie.* Bá y sam obiecuiesz to niedbálſtwo Duchownych Medykow wetować: *Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee, ero quasi ros, Israël germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius vt Libani, ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius.* Ozeæ 14 Toć znać / że ma Bog iákąś máść w Lekarniách swoich niebieſkich / co nie tylko rány / ále y złamániny ſame leczy y ſpaia. Zkądże tá máść: rozumiem że też zniebieſkiego iákiegoś drzewá. Rozumiem że zowego / ktore Jan S. w niebieſkim Jeruzálem widźiał. In medio plateæ eius lignum vitæ, & folia ligni ad sanitatem gentium. Apoc. 22 *Srzod ulicy iego drzewo żywotá; á liśćie drzewá ku zdrowiu národow.* Rozumiem że to drzewo ieſt krzyż y gorzka meká zbáwićielá náſzego. Jego ſtárcie iáko záwieſzonego ná drzewie Wężá / yzolgaiącego ſie pokornie ná ziemi robaká (*Ego sum vermis & non homo opprobrium hominum & abiectio plebis.*) ſprawiło nam zdrową máść / ktorą ſie rány y złamániny náſze leczą y zrastáią. Możemy

Isai. 14. do duſznych nieprzyiáćioł náſzych mowić: Ne læteris Philiſtæa quia comminuta eſt Virga percuſſoris tui, de radice enim egredietur coluber. *Nie weſelśię áni uragay Filiſtynie, że śię podczás połamia Laski y duchowne podpory duſzy náſzey*: ieſt táki korzeń/ tákie krzyżowe drzewo ktore miáſto gálazek ma węża/ á zniego śie táká driákiew/ álbo ráczey táká máść robi/ y do ran y ulomkow náſzych przykłada/ że to wſzytko leczy y znowu ſpaia. Wtymże niebieſkiego Jeruzálem widzeniu / pátrzy Jan S. ná Aniołá iákiegoś / ktory miáł w ręku men-
Apoc. 21 ſuram auream arundineam, vt metiretur ciuitatem, *miáre trzćiniána złota aby mierzył miáſto*. Jáko/ byłá trzćiniána/ ieśli złota / iáko złota/ ieśli trzćiniána? Znaczyłá podług wielu tłumáczow dożywotne záſługi y dobre uczynki náſze / álbo cáły żywot / według ktorego zámierzywa ten Anioł káżdemu z przeznaczonych chwałę y zapłatę wiekuiſtą. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt, mowi zbá-
Ioan. 14 wićiel. *W domu Oycá iego iedne ſą mieſzkánia mnieyſze, drugie wietſze*, podług záſług Mieſzczan Jerozolimſkich. Tá tedy Łaſká w zgłedem záſług náſzych ieſt trzćiną / czczą/ lekką/ wątłą / á częſto y połamaną; ale przez Łáſkę Bożą / y moc záſług Chryſtuſowych przy Sákrámencie pokuty S. álbo przynámniey prawdźiwey zá grzechy ſkruſze y ſzczyrey miłośći Bożey/ ſtáie śię złotą / pełną waż-

ną/

ną / stałą / y cáłą. Zowie tę Łaskę Panetion / *cicatricosam* ná kształt trzćinnych kolanek / máiącą blizny álbo znáki iákieś spoienia. dáiąc znáć że niema owszeki sámá z śiebie mocy y cáłośći / tá ostáteczna zbáwienia nászego Łaská y podporá / ále zran y zásług zbáwićielá przenadroższych. Vczy nas tego Piotr S. wostátecznym pierwszego listu swego rozdźiále. Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam, in Christo IESV, ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. *Bog wszelkiey Łaski, ktory nas wezwał do wieczney swoiey chwały, w Chrystuśie Jezuśie, on sam doskonáłe vczyni, umocni y ustáli.* O nie oszácowána y nie ogárniona myslámi nászemi dobrotliwośći y Łásko Boża! iáko często y przed śmierćią niespodźiewána / Sanas contritos corde & alligas contritiones eorum, *Vleczasz skruszone sercá, y przywiezuiesz skruszenia ich!* iáko w zbudzasz szczyrą zá grzechy skruchę / iáko spráwuiesz że zemdlałe y mimo wiádomość ludzką uięte śmiertelną chorobą serce miłośćią twoią dogorywa! iáko goisz rány duszne! iáko cáły żywot rozsypány y rozrzucony / zbierasz / spaiasz / ożywiasz! iáko *Erigis elisos*, dźwigasz y podeymuiesz w sámych wiecznośći progách upádłych! iáko ná sámym pielgrzymowánia nászeg̊ kreśie w ręce nam podáiesz cáłą y ustáloną zbáwienia nászego podporę!

In Bibl. Photij.

1. Pet. 5.

Psal. 146

¶ Jáśnie Wielmożni / Wielmożni / Vrodzeni Pánowie / nie tylko tu mamy Kościoł y oyczyznę podpierać / ále y nas samych. Wiele nam ná tym należy / ô iákim kosztrku te peregrinacia náßę zkończym / y ná iákiey nas podporze śmierć znáydzie. ieśli ná słábey / wiecznie upadniemy ; ieśli ná mocney / wiecznie stániemy.

¶ Dziwuiąśie często Aniołowie świeći odźwierni niebieścy w pieniách Salomonowych dußy iedney nabożney / do niebá pielgrzymuiącey ále osobliwie dwárázy. Raz ią widzą iákoby / wspártą ná subtelnym iákimśi dymowym prećiku / y dźiwuiąśie: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit ſicut Virgula fumi?* Co to zá dußá co wstępuie do niebá iáko prećik dymu? co wßyttká polega ná znikomośćiách / marnośćiách / fumách świátá tego. álbo iáko troćißká iáka / ktora ledwie śie co záświeći zárázem wpopiele ſwoim vpada. Wpuśćiliż odźwierni Niebieścy táka duße do niebá? nie. Stad śie domyślam / że musiałá znowu do niebá wstępować. y dźiwuiąśie iey ćiż ſtrożowie miáſtá S. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit innixa ſuper dilectum ſuum?* dźiwuiąśie iey iák drugiey / á oná táż własnie / iedno śie ináczey wypráwiłá. *Co to zá duſſá co idźie do niebá wſpárſſyśie ná Chryſtuśie Jezuśie umiłowánym ſwoim?* O ßczęśliwa á nieomylna ná ostáte-

Cant. 3.

Cant. 8. verſ 5.

ſtátecznym żywotá náßego plácu podporo! Stárzy málowáli *Státeczność*, á drudzy *wieczne beſpieczeńſtwo* ná kßtałt niewiáſty ná ſilarze wſpártey y záſypiáiącey / z podpiſem: Securitati perpetuæ *Wiecznemu beſpieczeńſtwu.* A możeß śie wieczne dußy náßey beſpieczeńſtwo ná czym inßym pewniey weſprzeć / w oſtáteczny punkt / iáko ná Chryſtuśie umiłowánym? *Crura eius columnæ marmoreæ:* Spiewa nabożna dußá. *Koláná iego świete wßędźieć, ále oſobliwie ná krzyżu S.* ſą ſilarámi mármorowemi / mocnemi / nie przełamánemi. Polámáli oprawcy Żydowſcy łotrom podle ukrzyżowánym koláná. *Ad Jeſum autem cum veniſſent non fregerunt eius crura.* Co zá taiemnicá? że (iáko *Rupertus* mowi) Chryſtus ukrzyżowány był podporą mießáiącegośie ná ten czás y wálącego świátá; á ia rzekę duchownych obálin nászych. A toć to ieſt / że / Deus gratiæ in Chriſto Ieſu nos perficit, confirmat ſolidatque. *Bog Łaski w Chryſtuśie Jezuśie nas doſkonáłe czyni, umácnia, y utwierdza.* A wpußczonoż te duße S. do niebá ná Chryſtuśie Jezuśie umiłowánym wſpárte? znáć że wpußczono / bo wiecey ó niey potym nieſłychać wſtępuiącey do niebá. Rzeczeß Heretyku: toć nam doſyć ná ſámym Chryſtuśie / y ßczegulnych iego záſługách polegáć / ábychmy ná ſámym żywotá náßego kre-

Nummi Impp.

Pierius lib. 49. cap. 43.

Cant 5.

Ioan 19.

1. Pet. 5.

Ns

śie

sie nie upadli Niezrozumiałeś pismá. zaż niesłyßyß/ że nie iákokolwiek ná Chrystusie / ále ná umiłowá-
Cant. 5 nym Chrystusie polega tá dußá S. *innixa super dilectum suum.* toć do záslug Chrystusowych potrzebá miłości Bożey / á ieśli miłości Bożey / toć nie tylko wiáry/ toć y pełnienia przykazáń Páńskich/
Rom. 13. *Plenitudo enim legis est dilectio.* toć y uczynkow dobrych od niego przykazánych/ zátym nie tylko mi-
Ioan. 14 łości Bożey / ále y bliźniego. *Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est, qui diligit me. Hoc*
Ioan 15. *est præceptum, vt diligatis inuicem.* Prawdáć to / że wßytkie Akty wnetrżne y uczynki dobre względem przyrodzenia náßego / sa iákoby Laska trzćiniána/sa prećikiem dymowym; ále sie w Chrystusie y wzáslugách iego y wláscę Bożey przez záslugi iego nam wláney umacniáia / y ieśli kiedy były przez grzech obumárłe / rozsypáne/ przez pokutę sie znowu ożywiáia / umacniáia / y zrastáia/ á zrożßysie y spoiwßy ná ostáteeznym plácu nas nie pochybnie wspieráia.

¶ Tumisie iuż przychodźi pytáć / ná iákieyli też pódporze ználazłá śmierć Jásnie Wielmożnego Márßálká W. Ć. Lit: ? czy ná cáley iego Lasce / czy
4. Reg. 18. tylko ná ułomkách ? czy in baculo arundineo confracto
Cant 3. in Virgula fumi? *Ná lasce trzćiniáney złamáney álbo ná prećiku dymowym?* Czy zábawiał myśl ná

dálßych

álßych doſtoieńſtw iákich nádźieiách? nie. Czy ná pociechách iákich świeckich/ y krotoſilách márnych? nie. czy ná zbytecznie zbieránych ſkárbách? nie. Wßytko to u wſpániálego iego ſercá było/ *virgula fumi*, dymem y párą. Ná iákieyże go tedy Łaſce/ ná iákiey podporze śmierć ználazłá? *Innixum ſuper dilectum ſuum*, wſpártego go ználazłá ná umiłowanym zbáwićielu ſwoim. Ználazłágo z ćiężáru grzechow cáłego żywotá / przez ſpowiedź świętą w Jurowiczách z wielką ſkrucha y żalem czyniona uwolnionego. ználazłágo *Virgâ panis* niebieſkim chlebem támże wprzod w wielki czwartek poſilone°/ y wpożywániu báránká niebieſkiego / iuż nie ná ćieleſnym iákim koſturze zonych *Comedetis Agnũ baculos tenentes in manibus*, ále ná własney Dußneğ zbáwieniá podporze. Ználazłágo rozmyślaiącego gorzką meke zbáwićielá/ y cáłỹ ſercem ná krwáwych meki ie° záſługách polegáiącego. Owo zgołá zewßąd ználázłá *innixum ſuper dilectum ſuum*. Wtey z cáłego żywotá pokućie / wtym záżywániu Sákrámentow SS. dobrotliwość Boſka zebrálá záwżiete z młodości iego ku przenádoſtoynieyßey Mátce Bożey nábożeńſtwá/ martwieniá ciáłá/ dyſcypliny. zebrálá znáczne ku oyczyźnie y Kościołowi Bożemu / wpoſelſtwách/ w Trybunałách/ w Pokoiu/ y wboiu záſługi. zebrálá iálmużny; nádániá Kościołow/ Kla-

Exech: 14.

Exod. 12

ſztorow / Szpitalow. zebrálá pobożne zámyſły / á zebráwſzy to wſzytko ſpoilá. Sanauit contritum corde & alligauit omnes contritiones eius: *Vleczyłá skruſzonego ſercem y przywiązáłá skruſzeniá iego.* To iuż mamy zebráne y ſpoione ułomki tey wielkiey W. X. Lit: Márſzáłkowſkiey Laſki/ iuż mamy w bramách/ (iáko śie ſpodźiewam) wiecznośći/ y błogoſłáwieńſtwá ſtoiącego Jáśńie Wielmożnego Janá Staniſłáwá Sapiehe.

Pſalm. 146.

¶ Znáydźmy iuż kogo coby śie/ do ſámych Niebieſkieg̊ Hieruzalem świątnic/ przed Wielkiem Márſzáłkiem Litewſkim márſzáłkowáć podiął. Ktoliśie teg̊ Márſzáłkowſtwá podeymie? Principes mundi plerumq; ad Regnũ cœlorũ deducit Eleemoſyna; & reliqua opera bona Regi cæleſti manu ſuâ præſentat, mowi Rupertus/ *Pány świátá tego poſpolićie do Kroleſtwá Niebieskiego przeprowádzaią iáłmużny.* A Chryſoſtom S. przydáie: *Huic portæ cæli aperiuntur, & illâ intrante nullus ianitorũ, qui portis aſſiſtunt audet dicere, quæ es tu? vel vnde? ſed eam omnes è regione ſuſcipiunt.* Jáłmużnie (prawi) S. bramyśie niebieſkie otwarzaią/ y gdy oná wchodźi do niebá/ żaden z odźwiernych co bram ſtrzegą/ nie śmie rzec/ Coś ty zacz? zkądeś? áleśie iey wſzczyſcy zdála dźiwuią. Miły Boże! gdy ſam Krol Niebieſki Chryſtus Jezus do niebá wſtępuie / muſzą pierwey dworzánie iego co uprzedzáią/ lubo też to iácy Márſzáłkowie w bramy

Chryſ Hom. 22 in Epiſt. ad Hebr

nie-

niebieſkie kołatáć / y wołáć: Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Psal. 23.
Podnieśćie bramy wáſze Xiążętá, y wznieśćie bramy wiekuiſte. cożż? czy záraz otwarzaią? nie. pierwey śie pytaią ſtrażniey niebieſcy / Quis eſt iſte Rex gloriæ? *coż to żá Pan chwały?* A Páńſcy dworzánie / lubo Márſzałkowie muſzą ſie ſpráwowáć: *Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* A wpuſzczaią żgoż? nie. muſzą ieſzcze Márſzałkowie Chryſtuſowi drugi raz w bramę kołátáć: *Attollite portas Principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* Czy iuż przynámniey otwarzaią? ieſzcze nie. Pitáią ſie pilno ciż ſtrażnicy/ *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* muſzą ſie drugi raz Chryſtuſowi Márſzałkowie ſpráwowáć: *Dominus virtutũ ipſe eſt Rex gloriæ.* Toż dopiero dwor Chryſtuſow wpuſzczaią. A kiedy biedna iálmużná: do wrot niebieſkich zákołáce: *Nullus audet dicere, quæ es, aut vnde?* Coż zacż? ſkądeś? záraz iey ſámey záraz y tym przed ktoremi Márſzałkuie bramy niebieſkie otwarzaią. Coli zá przyczyná tey ták dźiwney á iákoby nie podobney rożnicy? Tá wpuśćiliby záraz ſtrożowie niebieſcy Páná y Krolá ſwego do niebá/y prędzey niż niewiem iáka iálmużne / Ale co? ſłyſzą że to do niebá wchodźi *Potens in prælio*, mocny w bitwách/ zgołá iákiś Hetman/y myślą/ toć to podobno zá nim chce

wniść y owi co wioſki łupili/ co dárli / co wydárßy nie oddáli. Przebog nieobraźiśie tym Krol y Hetman / niebieſki nie záraz puſzczáć / pilnośie wprzod zdála przypátrowáć/kto zá nim idźie/ kto śie do niebá ćiśnie. Ale kiedy iálmużná do niebá zákołáce / nie boiaśie ſtrożowie Niebieſcy/ y ſam Krol/ ſam Hetman Niebieſki / niema zá złe że ią záraz wpuſzczaią: bo pewnie że tám zánią nie idą/tylko ći/co nic cudżego nie wźieli/á ieśli wźieli/to iuż oddáli/ nagrodźili. Mamia wielka/Przezacni Słuchácze/otuche/że ślá chetna wielkieg̊ Litew: Márßálká duße zná.nienit ieg̊ y nie przebráne á codźienne ku ubogim hoynośći, ßczodrobliwe iálmużny / proſto przez bramy niebieſkieg̊ Jeruzalem przeprowádźiły/á nie ßczegulno ále w wielkiey inßych dobrych vczynkow gromadźie. Możemy duſnie weſtchnać do niebieſkiego dworu:

In Conductu Funebri Subuenite Sancti Dei, occurrite Angeli Domini, ſuſcipientes animam eius offerentes eam in conſpectu Altiſſimi: *Przybadźćie mu ná ratunek świeći Boży, zábieżćie mu Aniołowie Páńſcy przyimuiac duße iego, y ofiáruiac ią przed oblicze náywyżßego.* Suſcipiat te Chriſtus qui vocauit te. *Niechćie pryimie Chryſtus ktory ćie powołał*, Ktory żyie y Kroluie ná wieki wiekow AMEN.

INSTYTUT OSSOLIŃSKICH
8102
19